

Tréning pre vysokoškolských učiteľov a učiteľky

o stratégii service learning

Alžbeta Brozmanová Gregorová
Tatiana Matulayová
Lenka Tkadlčíková
Vojtěch Vodsedálek
Alina Simona Rusu
Carmen Costea-Bărluțiu
Attila Pausits
Florian Reisky
Bojana Čulum
Lara Jelenc
Thomas Sporer
Isabel Husterer
Mária Murray Svidroňová
Martina Kubealaková
Zuzana Bariaková
Jana Šolcová
Lívia Nemcová
Zuzana Heinzová
Lenka Rovňanová

TRÉNING PRE VYSOKOŠKOLSKÝCH UČITEĽOV A UČITEĽKY O STRATÉGII SERVICE LEARNING

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Tatiana Matulayová, Lenka Tkadčíková, Vojtech Vodsedalek, Alina Simona Rusu, Carmen Costea-Bărluțiu, Attila Pausits, Florian Reisky, Bojana Ćulum Ilić, Lara Jelenc, Thomas Sporer, Isabel Husterer, Mária Murray Svidroňová, Martina Kubealaková, Zuzana Bariaková, Jana Šolcová, Lívia Nemcová, Zuzana Heinzová, Lenka Rovňanová

2019

Publikácia je licencovaná pod [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International Licence \(CC BY-NC-SA 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Editorka:

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

Autorský kolektív:

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Tatiana Matulayová, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Lenka Tkadlčíková, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Vojtech Vodsedalek, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Alina Simona Rusu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Carmen Costea-Bărluțiu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Attila Pausits, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Florian Reisky, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Bojana Čulum Ilić, Univerzita v Rijeke, Chorvátsko
Lara Jelenc, Univerzita v Rijeke, Chorvátsko
Thomas Sporer, Katolícka univerzita Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko
Isabel Husterer, Katolícka univerzita Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko
Mária Murray Svidroňová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Martina Kubealaková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Zuzana Bariaková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Jana Šolcová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Lívia Nemcová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Zuzana Heinzová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Lenka Rovňanová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

Tréning pre vysokoškolských učiteľov a učiteľky o stratégii service learning. 1. vydanie. – Banská Bystrica : Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2019. – ISBN 978-80-557-1596-4

Recenzovali:

Luz Avruj, CLAYSS, Argentína
Mihai Bogdan Iovu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Zlatica Dorková, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Candelaria ferrara, CLAYSS, Argentína
Filiz Keser, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Nives Mikelic Preradovic, Univerzita v Záhrebe, Chorvátsko
Michaela Skyba, Prešovská univerzita v Prešove, Slovensko

Príručka bola vytvorená ako súčasť projektu „Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní – podpora tretieho poslania univerzít a občianskej angažovanosti študentov“. Skratka SLIHE pochádza z anglického originálu. Projekt je realizovaný niekoľkými partnerskými organizáciami, medzi ktoré patrí: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (Slovensko), Univerzita Babeşa-Bolyaia (Rumunsko), Univerzita Palackého v Olomouci (Česká republika), Univerzita v Rijeke, Filozofická fakulta v Rijeke (Chorvátsko), Univerzita pre ďalšie vzdelávanie v Kremse (Rakúsko), Katolícka univerzita Eichstätt-Ingolstadt (Nemecko). Ďalšími partnermi sú Centrum pre rozvoj service learningu v Latinskej Amerike – CLAYSS (Argentína), medzinárodné združenie „Otvorená interaktívna škola“, nezisková organizácia, (Bosna a Hercegovina) a projekt je financovaný Európskou úniou v rámci programu Erasmus+ s číslom zmluvy 2017-1-SK01-KA203-035352.

Podpora vypracovania tejto publikácie zo strany Európskej komisie nepredstavuje schválenie obsahu, ktorý odráža len názory autorov a autoriek, a Komisia nemôže byť zodpovedná za akékoľvek použitie informácií obsiahnutých v tejto publikácii.

Obsah

ÚVOD.....	6
1. KRÁTKÉ POKYNY PRE ŠKOLITEĽA A ŠKOLITEĽKU.....	8
2. ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O VÝCVIKU	10
3. Plán vzdelávania	12
4. DETAILNÝ ROZPIS ŠKOLENIA.....	15
Podklady	35
PODKLAD 1 TRETIA MISIA UNIVERZITY	36
PODKLAD 2 KĹÚČOVÉ KOMPONENTY SERVICE LEARNINGU A DEFINÍCIE SL.....	38
PODKLAD 3 KONCEPČNÝ KVADRANTOVÝ MODEL.....	40
PODKLAD 4 KROKY PRI IMPLEMENTÁCII SL.....	42
PODKLAD 5 CHECKLIST KROKOV PLÁNOVANIE A IMPLEMENTÁCIA	43
PODKLAD 6 ŠABLÓNA NA PRÍPRAVU SERVICE LEARNINGOVÉHO KURZU.....	45
PODKLAD 7 PRÍKLADY REFLEXIE	48
PODKLAD 8 REFLEXIA V SERVICE LEARNINGU	49
PODKLAD 9 UKÁŽKA EVALVAČNÉHO DOTAZNÍKA.....	54
PRÍLOHY – SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ PARTNERSKÝCH KRAJÍN.....	56

ÚVOD

Na celom svete sa stále viac uznáva úloha, ktorú môžu vysoké školy zohrávať pri ekonomickom raste a sociálnom rozvoji modernej „vzdelanej spoločnosti“ (Európska komisia, 2017). V posledných desaťročiach sa posúva zameranie vysokých škôl od dvoch hlavných misií – vyučovanie a výskum – k vytvoreniu pozície kľúčových aktérov hospodárskeho a kultúrneho rastu, čím sa transformujú na angažované inštitúcie v rámci priemyslu a spoločnosti (Etzkowitz, 2000; Vorley & Nelles, 2008). V súčasnej dobe univerzity prehodnocujú svoju rolu v spoločnosti a svoje vzťahy s rôznymi zložkami, zainteresovanými stranami a komunitami. Tento vzťah medzi vysokoškolským vzdelávaním a spoločnosťou je všeobecne považovaný za tretie poslanie univerzít. Termín „tretej mise“ priťahoval v poslednom desaťročí pozornosť mnohých autorov, venujú sa mu napríklad: Görason, Maharajh a Schmoch (2009), Jongbloed, Enders a Salerno (2008), Vorley a Nelles (2008) či Tuunainen (2005). Väčšina autorov súhlasí s tým, že niektoré definície odkazujú na „tretie poslanie“ ako na reziduálny termín, ktorý zahŕňa všetky činnosti univerzity, na ktoré sa nevzťahujú prvé dve posrania: vyučovanie a výskum. Koncept tretieho posrania vo všeobecnosti zahŕňa mnohé z novovznikajúcich požiadaviek vo vzťahu k univerzitám, najmä požiadavku zastať viditeľnejšiu rolu pri stimulovaní využívania vedomostí na dosiahnutie sociálneho, kultúrneho a ekonomického rozvoja. Ako poznamenávajú Görason, Maharajh a Schmoch (2009), predstava o type funkcií, ktoré by mali byť zahrnuté do definície tretieho posrania, je v rôznych krajinách a kontextoch rozdielna (od nemeckého zamerania sa na transfer technológií z univerzít do podnikov až po širší latinskoamerický koncept univerzity, ktorá slúži potrebám komunity).

Stratégia, ktorá je úspešne rozvíjaná v kontexte tretieho posrania univerzít už niekoľko desaťročí na celom svete, je **stratégia service learning**. Vďaka tejto stratégii univerzity komplexne plnia svoje základné poslanie a pripravujú novú generáciu odborníkov, ktorá dokáže integrovať nadobudnuté akademické kvality so spoločenskou zodpovednosťou. Ako uvádza CLAYSS (2013), myšlienka service learningu sa zameriava na odstránenie priepasti medzi sociálnou angažovanosťou a akademickým životom a zároveň na budovanie mostov medzi „serióznymi vedcami“ a spoločensky angažovanými univerzitami, na vytváranie synergie medzi tromi posraniami univerzít.

V rámci Erasmus+ projektu *Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní – podpora tretieho posrania univerzity a občianskej angažovanosti študentov a študentiek* (skratka SLIHE) bolo cieľom partnerských organizácií posilniť kapacity vysokoškolských inštitúcií v napĺňaní ich tretieho posrania a zvyšovať občiansku angažovanosť študentov a študentiek prostredníctvom implementácie inovatívnej stratégie service learning v regióne strednej a východnej Európy. Ako súčasť projektu bolo pripravených viacero publikácií pre učiteľov a učiteľky a ďalšie zainteresované strany, ktoré sú otvorené prevziať zodpovednosť za zriadenie a vedenie service learningových kurzov vo svojich inštitúciách v prospech všetkých zúčastnených strán.

Cieľom príručky je poskytnúť podporu školiteľkám a školiteľom, ktorí budú realizovať školenia v stratégii service learning na akomkoľvek type vysokej školy. Príručka predstavuje štruktúru školení (pribeh školenia), poskytuje tipy, prináša užitočné nástroje a metódy, ako efektívne viesť tréning, s vedomím, že školenie by malo garantovať bezpečie na aktívnu účasť každého účastníka a možnosť vyjadriť vlastný názor. Návrhy vychádzajú zo skúseností a práce partnerov SLIHE a výsledkov pilotného procesu v štyroch krajinách EÚ.

Školitelia by mali voľne prispôbiť štruktúru a metodiku školenia svojim skúsenostiam a najmä možnostiam a schopnostiam účastníkov (t. j. počtu prítomných záujemcov a ich predchádzajúcim skúsenostiam atď.), ale aj špecifikám konkrétnej vysokej školy (najmä pokiaľ je školenie poskytované osobám zamestnaným rovnakou vysokou školou). Možnosti sú široké, skrátenie školenia, rozdelenie do viacerých segmentov alebo modulov, zameranie sa na konkrétne témy, časti a výstupy alebo využitie rôznych metodík. Školiteľ by mal byť oboznámený s príslušnými témami service learningu v prostredí vysokoškolského vzdelávania, t. j. musí mať zodpovedajúce znalosti a skúsenosti s plánovaním, organizovaním a realizáciou vzdelávacích programov (formálnych aj neformálnych) a s používaním rôznych metód. Príručka nešpecifikuje počet školiteľov, kurzy všeobecne poskytuje jedna alebo dve osoby v závislosti od ich skúseností a postavenia v inštitúcii.

1. KRÁTKÉ POKYNY PRE ŠKOLITEĽA A ŠKOLITEĽKU

Prípravu školenia odporúčame začať tri mesiace pred samotným výcvikom. Osoba zodpovedná za školenie musí zaručiť kvalitu školenia. Každý detail je veľmi dôležitý. Hlavné kroky v procese prípravy sú tieto:

- príprava školiteľa/školiteľky,
- príprava priestoru,
- príprava materiálov,
- pozvanie účastníkov a účastníčok na školenie.

Najúspešnejšie školenia sú tie, ktoré sú starostlivo naplánované a pripravené do všetkých detailov.

Príprava školiteľa

Kto bude lektorom alebo školiteľom? V ideálnom prípade vytvorte lektorský pár. Zoznámte sa s metodickou príručkou. Rozdeľte obsah školenia a rozhodnite sa, kto bude zodpovedný za jednotlivé časti školenia. Školiteľ by mal byť oboznámený s priestorom, kde bude výcvik prebiehať. Zodpovedná osoba by mala prísť v deň školenia v predstihu, aby mohla vykonať potrebné prípravy a skontrolovať, či je všetko v poriadku.

Každý školiteľ má inú kvalifikáciu, skúsenosti, odborné znalosti a používa iné metódy školenia. Dokonca aj tí, ktorí sú úzko oboznámení s týmito témami, sa musia na školenie zodpovedne pripraviť.

Školiteľ by mal mať všeobecné znalosti o vysokoškolskom vzdelávaní a o vysokých školách. Pokiaľ je školenie poskytované zamestnancom konkrétnej inštitúcie, mal by byť školiteľ o danej inštitúcii dobre informovaný.

Školiteľ by mal mať pokročilé znalosti o service learningu a taktiež skúsenosti s vedením service learningových kurzov.

Príprava priestoru

Priestory, v ktorých sa bude realizovať školenie, by mali byť skontrolované s cieľom zaistiť tieto podmienky:

- adekvátne usporiadanie sedadiel,
- dostatočné pohodlie,
- dostatočné osvetlenie, čerstvý vzduch,
- dobrá viditeľnosť v priestore a smerom k prezentačnému pultu,
- dostupnosť požadovaného vybavenia (napríklad videoprehrávač/monitor, diaprojektory, flipcharty a ďalšie potrebné zariadenia),
- primeraná veľkosť (mali by ste si rezervovať miestnosť, do ktorej sa vojde maximálne 20 účastníkov).

Jednou z kľúčových súčastí organizácie a realizácie školenia je zaistiť, aby priestory, v ktorých bude školenie prebiehať, maximalizovali zážitok zo školenia. Pri vytváraní priestoru je potrebné vziať do úvahy kľúčové faktory: mať na mieste vhodné vybavenie a potrebný materiál (počítač, projektor, internet); zaistiť mobilný nábytok, ktorý v prípade potreby umožňuje usporiadanie priestoru pre skupinovú prácu; zaistiť dobrú viditeľnosť pre všetkých, preto je dôležité umiestnenie vizuálnych školiacich pomôcok; mať po ruke dostatok vhodných materiálov.

Pripravte si miestnosť deň pred samotným školením. Skontrolujte funkčnosť technického vybavenia a rozloženia stolov. Pripravte si občerstvenie, prezenčnú listinu a potrebný počet materiálov pre účastníkov (napr. perá, papiere, poznámkové bloky, menovky).

Príprava materiálov

Pripravili sme základný školiaci program, ktorý je možné prispôbiť rozmanitým potrebám rôznych vysokých škôl. V rámci tohto programu budete mať k dispozícii poklady a zoznámite sa s relevantnými metódami. Potrebné materiály nájdete v časti o metódach, ktorá je súčasťou každého oddielu. Je veľmi dôležité mať dostatok materiálov pre účastníkov školenia. Nezabudnite na prezenčnú listinu a evalvačné dotazníky.

Pozvánka na školenie

Stanovte dátum školenia. Nezabudnite stanoviť lehotu pre podávanie žiadostí. Určte kontaktnú osobu, ktorá poskytne záujemcom o školenie ďalšie informácie.

Rozhodnite sa pre konkrétny spôsob prihlasovania, t. j. či sa školenie stane neoddeliteľnou súčasťou celoživotného vzdelávania zamestnancov univerzity, alebo môžete školenie propagovať iným spôsobom. Uistite sa, že všetci prihlásení dostanú potvrdenie o prihlásení.

Propagácia: vytvorte pozvánku a leták/e-banner. Rozhodnite sa, ako chcete pozvánku distribuovať. Používajte komunikačné kanály univerzity/fakulty (napr. posielajte hromadné e-maily, zverejňujte pozvánky na webových stránkach univerzity a pridajte školenie do plánu činností univerzity). Optimálne usporiadajte diskusiu alebo iný mediálny kontakt, aby ste prilákali uchádzačov zviditeľnením service learningu spoločne s nadchádzajúcim školením.

Zašlite pozvánku na školenie a ohláste kurz (t. j. umožnite elektronické prihlásenie) 2 mesiace pred jeho realizáciou.

Zoznámte sa podrobne s jednotlivými časťami školenia a pripravte si potrebné prezentácie, letáky a ďalšie materiály.

Zvážte spôsob distribúcie vybraných **materiálov/prezentácií**, ktoré dáte k dispozícii prihláseným účastníkom pred samotným výcvikom.

2. ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ŠKOLENÍ

Názov školenia

Service-learning vo vysokoškolskom vzdelávaní

Cieľ školenia

Zoznámiť sa so service learningom a možnosťami jeho rozvíjania v univerzitnom prostredí.

Cieľová skupina školenia

Vysokoškolskí (univerzitní) učitelia, otvorení novým metódam vyučovania. Špecializácia ani dĺžka praxe nie sú rozhodujúce.

Kompetencie, ktoré budú získané počas školenia

Absolvent/absolventka školenia:

- chápe stratégiu service learning ako jednu zo stratégií napĺňania tretieho poslania univerzity;
- je schopný rozpoznať potenciálny vplyv service learningu vo vzdelávaní na študentov, učiteľov univerzity a komunity a jeho prínosy pre všetky zainteresované strany;
- dokáže vysvetliť service learning ako nástroj učenia/stratégiu vyučovania orientovanú na komunitu;
- dokáže vysvetliť filozofiu a princípy service learningu a chápe koncepty spojené s participáciou študentov, so zapojením komunity a prepojenie s učebnými osnovami;
- dokáže rozlišovať medzi dobrovoľníctvom, odbornou praxou a service learningom;
- dokáže identifikovať kroky potrebné na realizáciu service learningových projektov, ktoré sa vzťahujú na službu komunitu a na proces vyučovania, ako aj ako sa tieto dva aspekty vzájomne prelínajú;
- pozná rôzne možnosti/modely realizácie service learningových projektov;
- dokáže vytvoriť plán implementácie service learningových projektov v rámci vlastného predmetu/predmetov a realizovať ho.

Kritéria pre účasť na školení

Každý vysokoškolský učiteľ s akoukoľvek skúsenosťou.

Trvanie školenia

2 a pol dňa, 1 deň = 8 vyučovacích hodín po 45 minút

Metódy, nástroje

Počas školenia bude využívaný participatívny a interaktívny prístup (kombinácia teórie a zážitkového učenia prispôbeného zásadám učenia dospelých). Týmto prístupom sa má zaistiť, aby všetci účastníci mali pocit bezpečného pracovného prostredia, mali motiváciu, prejavili aktívnu účasť a zažili transparentnosť vo všetkých ohľadoch. Počas tréningu sa používajú rôzne techniky a metódy vrátane krátkych a jasných prezentácií, rôznych skupinových a individuálnych techník a metód, rôznych simulácií – hranie rolí či práce na prípadových štúdiách. Školenie má neustále podnecovať vzájomnú komunikáciu medzi školiteľmi a účastníkmi s cieľom výmeny skúseností a rád.

Minimálna a maximálna veľkosť skupiny

Minimálna 10, maximálna 20.

Systém hodnotenia školenia

Po školení účastníci vytvoria na základe zadania plán, ako implementovať service learning vo svojom vlastnom univerzitnom kurze/predmete. Do 4 týždňov od skončenia školenia musia tento plán predložiť na stretnutí so školiteľom a ďalšími účastníkmi.

Vyhodnotenie školenia

Každý účastník bude mať možnosť vyhodnotiť školenie a jeho časti pomocou dotazníka, ktorý bude zahŕňať otvorené a zatvorené otázky. Jedna časť dotazníkov bude venovaná sebahodnoteniu účastníkov ohľadne získaných znalostí a zručností.

Požiadavky na školiteľov

Školitelia by mali mať skúsenosti so školením a s prácou so skupinami a schopnosť facilitácie procesu učenia. Okrem toho by mali mať tiež znalosti o service learningu a vlastné service learningové skúsenosti v rámci vysokoškolského vzdelávania.

3. PLÁN VZDELÁVANIA

Prvý deň			
Názov lekcie	Vymedzený čas (v minútach)	Výstupy učenia Po skončení tejto lekcie bude účastník schopný...	Obsah lekcie
Lekcia 1 Úvod do školenia	35	<ul style="list-style-type: none"> vysvetliť ciele a štruktúru školenia poznať/rešpektovať rôznych účastníkov školenia, ich očakávania a obavy vysvetliť pravidlá dohodnuté počas školenia 	Zoznámenie sa s účastníkmi a so školením Prezentácia očakávaní a obáv Vytváranie spoločných pravidiel platných počas školenia
Lekcia 2 Tretie poslanie univerzít	55	<ul style="list-style-type: none"> porozumieť významu rozvoja tretieho posolania univerzít v súčasnej situácii zdôvodniť potrebu podpory tretieho posolania univerzít realizovať svoju vlastnú rolu pri plnení tretieho posolania univerzity 	Výzvy pre univerzity Tretie poslanie univerzít Úloha vysokoškolských učiteľov pri plnení tretieho posolania univerzít
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 3 Service learning: kľúčové prvky a definície	90	<ul style="list-style-type: none"> reflektovať požiadavky používania inovatívneho prístupu vo vyučovaní identifikovať kľúčové prvky SL vysvetliť, čo definuje SL vysvetliť rôzne modely SL 	Reflexia inovatívneho učenia Prvky a definície SL Modely SL
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 4 Konceptný kvadrantový model SL a vzájomná prenositeľnosť jeho prvkov	45	<ul style="list-style-type: none"> zoznámiť sa s existujúcimi nástrojmi rozlišovania medzi SL a inými typmi komunitne orientovaných aktivít (t. j. konceptný kvadrantový model SL) identifikovať spôsoby prechodu z komunitne orientovaných aktivít na SL 	Konceptný kvadrantový model SL Možnosti prechodu z jedného konceptného kvadrantu do druhého
Lekcia 5	45	<ul style="list-style-type: none"> porozumieť dôležitosti plánovania z organizačného hľadiska, ako aj z hľadiska kurzu 	Plánovanie SL

Kroky a proces (plánovanie a realizácia)			
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 5 Kroky a proces (plánovania a implementácie)	90	<ul style="list-style-type: none"> • poznať hlavné kroky implementácie SL • pripraviť plán, ako implementovať SL na svojej univerzite 	Kroky SL Plánovanie SL Implementácia SL
Druhý deň			
Lekcia 6 Reflexia v SL	90	<ul style="list-style-type: none"> • uvedomiť si dôležitosť reflexie pri implementácii SL • navrhnúť reflexívne aktivity, realizované so študentmi, a prispôbiť ich vlastnému kurzu/téme 	Reflexia ako súčasť experimentálneho učenia Rôzne metódy reflexie Úroveň reflexie Otázky k reflexii
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 7 Evalvácia, zakončenie a oslava	90	<ul style="list-style-type: none"> • porozumieť dôležitosti a špecifikám evalvácie v SL 	Základné prvky evalvácie
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 7 Evalvácia, zakončenie a oslava	90	<ul style="list-style-type: none"> • porozumieť zakončeniu a oslave v SL a prispôbiť sa potrebám jednotlivcov 	Ako zakončiť SL projekt Dôležitosť oslavy úspechov
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 8 Dokumentácia, komunikácia a propagácia	60	<ul style="list-style-type: none"> • uvedomovať si dôležitosť dokumentácie, komunikácie a propagácie pri implementácii SL • byť schopný navrhnúť propagačné aktivity podľa základných propagačných pravidiel 	Dokumentácia v SL kurzoch Propagácia a komunikácia v SL
<i>Prestávka</i>			
Lekcia 9 Šablóna SL kurzu	20	<ul style="list-style-type: none"> • používať šablónu kurzu pri plánovaní vlastného kurzu/predmetu s implementáciou SL 	Šablóna kurzu/predmetu
Lekcia 10 Evalvácia školenia	20	<ul style="list-style-type: none"> • vyhodnotiť výcvik a prínosy pre vlastné výučbové stratégie 	Evalvácia školenia
<i>Po pár týždňoch</i>			

Prezentácia účastníkov a ich plánovaných SL kurzov	<i>Podľa počtu účastníkov</i>		
---	-----------------------------------	--	--

4. DETAILNÝ ROZPIS ŠKOLENIA

LEKCIA 1 PREDSTAVENIE ŠKOLENIA			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Predstavenie školenia a jeho cieľov	Určiť ciele školenia	Cvičenie 1.1.: Predstavenie školenia	5 minút
Predstavenie účastníkov a školiteľov	Poznať mená a krátke charakteristiky účastníkov	Cvičenie 1.2.: Predstavenie účastníkov a skúseností so SL	20 minút
Očakávaná, obavy a pravidlá	Vyjadriť očakávania a obavy spojené so školením Navrhnuť a odsúhlasiť pravidlá platné počas školenia	Cvičenie 1.3.: Očakávaná, obavy a pravidlá	10 minút

Cvičenie 1.1.: Úvod do školenia	
Trvanie	5 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Kontrolný zoznam pre zahájenie školenia: <ul style="list-style-type: none"> - Privítanie účastníkov - Predstavenie školiteľov a organizátorov - Prečo sme tu? - Praktické informácie o školení/administratíve - Rámec školenia - Intelektuálne výstupy projektu SLIHE Požiadajte účastníkov, aby si vytvorili vlastné vizitky a dali si ich na viditeľné miesto na oblečení – pomôže to komunikácii medzi neznámymi účastníkmi.
Potrebný materiál	Malé štítky/lepiace etikety a farebné perá.

Cvičenie 1.2.: Predstavenie účastníkov a ich skúseností so SL	
Trvanie	20 minút (záleží od počtu účastníkov)
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Všetci účastníci by mali povedať svoje meno, fakultu a katedru, na ktorej pracujú, svoje postavenie a skúsenosti s implementáciou SL. Školiteľ musí prepočítať čas vyhradený na každého účastníka v závislosti od počtu účastníkov.
Potrebný materiál	Malá loptička, ktorá sa ľahko chytá.

Cvičenie 1.3.: Očakávaná, obavy a pravidlá	
Trvanie	10 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Školiteľ požiada členov skupiny, aby písali na 4 rôzne farebné samolepiace papieriky všetky možné odpovede na otázky: <ul style="list-style-type: none"> - Čo očakávam od školenia? - Čo očakávam od skupiny? - Čo očakávam od seba?

	<p>- Čoho sa obávam? Je niečo, čo nechcem, aby sa počas školenia stalo?</p> <p>Po 5 minútach individuálnej práce prídu účastníci k flipchartu, ktorý rozdelíme na štyri stĺpce podľa uvedených štyroch otázok, a svoje odpovede na farebných papierikoch nalepia do príslušného stĺpca s tým, že obsah vysvetlia skupine. Potom školiteľ okomentuje očakávania a poukáže na to, ako môže školenie naplniť ich požiadavky. Pokiaľ počas školenia nie je možné naplniť niektoré z očakávaní, školiteľ navrhne, čo by mohlo alebo kto by mohol pomôcť.</p> <p>Školiteľ sa tiež vyjadrí smerom k obavám a vysvetlí alebo sa opýta, čo by ich mohlo znížiť.</p> <p>Školiteľ sa v tejto chvíli môže spýtať: „Čia je to zodpovednosť?“ To môže viesť k vytvoreniu skupinových pravidiel – pozri ďalšie cvičenia.</p> <p>Popis úlohy: školiteľ umiestni v priestore veľký hárok papiera – možno dá nejaký návrh na spísanie pravidiel, niečo ako kódex – a napíše názov „Pravidlá skupiny“.</p> <p>Účastníci môžu vyjadriť svoje vlastné želania – môžete použiť informácie „z hry“ očakávania a obavy.</p> <p>Nakoniec sa skupina môže dohodnúť, že pravidlá predstavujú zmluvu, s ktorou všetci súhlasia/eventuálne ju môžete podpísať.</p> <p>Pripevnite finálny papier s pravidlami na dobre viditeľné miesto a pridajte nové pravidlá, kedykoľvek to bude nutné.</p>
Potrebný materiál	Flipchart, veľké papiere, fixky, samolepiace bločky.

LEKCIA 2 TRETIE POSLANIE UNIVERZÍT			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Univerzita v postmodernej spoločnosti	Pomenovať výzvy na rôznych úrovniach – globálna/európska/štátna/regionálna Vysvetliť význam univerzity vo vlastnom regióne	Cvičenie 2.1.: Výzvy pre univerzitu	15 minút
Tretie poslanie univerzity	Vysvetliť, ako prepojiť vzdelávanie, výskum a sociálnu zodpovednosť Poznať argumenty pre rozvoj tretieho poslania Zistiť, ako je prezentované tretie poslanie v dokumentoch vlastnej univerzity	Cvičenie 2.2.: Tretie poslanie univerzity	20 minút
Tretie poslanie univerzity v mojej pedagogickej praxi	Schopnosť sebareflexie v rámci vlastnej aktivity/roly	Cvičenie 2.3.: Tretie poslanie univerzity v mojej pedagogickej praxi	20 minút

Cvičenie 2.1. Výzvy pre univerzitu	
Trvanie	15 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ kladie dôraz na to, že univerzity hrajú dôležitú rolu v rozvoji spoločnosti na rôznych úrovniach.</p> <p>Na flipchart nakreslite 4 sústredné kruhy. Označte ich: svet, Európa, štát, región.</p> <p>Požiadajte účastníkov, aby spravili brainstorming a zapísali na štyri samolepiace papieriky slová, ktoré im napadnú pri premýšľaní o súčasných výzvach pre univerzitu na všetkých štyroch úrovniach. Nežiadajte celé vety, len slová.</p> <p>Vyzvite účastníkov, aby nalepili papieriky do jednotlivých kruhov.</p> <p>Školiteľ môže zhrnúť zoznam výziev pre univerzitu a požiadať účastníkov, aby hlasovali za tri najdôležitejšie výzvy pre univerzitu v súvislosti so sociálnou zodpovednosťou na regionálnej úrovni.</p>
Potrebný materiál	Flipchart, veľké papiere, samolepiace bločky 4 rôznych farieb a perá.

Cvičenie 2.2. Tretie poslanie univerzít	
Trvanie	20 minút

<p>Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiťára vrátane reflexívnych otázok)</p>	<p>Školiteľ pripomína tri rôzne roly univerzity – vzdelávanie, výskum a sociálnu zodpovednosť.</p> <p>Školiteľ požiada účastníkov o rozdelenie/rozdelí účastníkov do troch skupín: Skupina 1: Ako prinútite svojich kolegov premýšľať o dôležitosti tretieho poslania univerzity? Skupina 2: Ako je prezentovaná rola tretieho poslania univerzity v dokumentoch vašej univerzity? Skupina 3: Prečo by mala byť podporovaná tretia rola univerzity?</p> <p>Skupiny majú 10 minút na diskusiu.</p> <p>Školiteľ vyzve jedného člena z každej skupiny, aby podal správu o výsledku diskusie.</p> <p>Školiteľ zhrnie výsledky diskusie.</p>
<p>Potrebný materiál</p>	<p>Strategické dokumenty týkajúce sa rozvoja univerzity. Podklad 1 Tretia misia univerzity</p>

<p>Cvičenie 2.3. Tretie poslanie univerzity v mojej pedagogickej praxi</p>	
<p>Trvanie</p>	<p>20 minút</p>
<p>Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiťára vrátane reflexívnych otázok)</p>	<p>Školiteľ napíše na flipchart dve otázky: 1: Ako rozvíjate tretie poslanie univerzity vo vašich kurzoch/predmetoch? 2: Ako by ste mohli rozvíjať tretie poslanie?</p> <p>Školiteľ požiada účastníkov, aby si zodpovedali na obidve otázky sami pre seba.</p> <p>Po sebareflexii sú účastníci vyzvaní k výmene svojich skúseností a nápadov vo dvojiciach.</p> <p>Školiteľ požiada každého účastníka o krátku sebareflexiu v rámci cvičenia: Čo ste si počas cvičenia uvedomili? Aký prínos v tom vidíte?</p>
<p>Potrebný materiál</p>	<p>Flipchart, pero.</p>

LEKCIA 3 SERVICE LEARNING – CHARAKTERISTIKA A DEFINÍCIE			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Prečo by sme mali učiť inak?	Reflektovať požiadavky využívania inovatívneho prístupu vo výučbe v súvislosti so SL	Cvičenie 3.1.: Prečo by sme mali zavádzať zmeny vo svojej pedagogickej praxi?	45 minút
Služba a učenie v SL	Identifikovať kľúčové komponenty a modely SL Vysvetliť, čo definuje SL	Cvičenie 3.2.: Služba a učenie v SL	45 minút

Cvičenie 3.1.: Prečo by sme mali zavádzať zmeny vo svojej pedagogickej praxi?	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ použije kombináciu Disneyho metódy (napríklad: Mulder, P. 2012. <i>Walt Disneyho metóda</i>) s cieľom získať odpovede na otázku: Prečo by som mal zmeniť svoju učiteľskú prax? Prevzaté z [www.toolshero.https://www.toolshero.com/creativity/walt-disney-method/].</p> <p>V rovnakej skupine sa bude konať trojkolová diskusia:</p> <p>Aby ste mohli úspešne použiť metódu Walta Disneyho, musí byť možné miestnosť rozdeliť na tri priestory, v ktorých bude uskutočniteľné postupne prevziať jednu z rolí „rojko“, „realista“ a „kritik“. Na veľkých brainstormingových sedeniach je možné použiť tri oddelené miestnosti, v ktorých „rojkovia“, „realisti“ a „kritici“ môžu diskutovať o myšlienkach samostatne a nerušene. Následne bude práca pokračovať v troch skupinách.</p> <p>Skupina 1 Na ciele je nazerané z pohľadu rojka. Ich kreatívnym myšlienkam by nemala brániť ani realita, ani možné riziká. Metóda Walta Disneyho spočíva v sile brainstormingu a množstve všetkých nápadov, ktoré z nej vziđu.</p> <p>Pre túto skupinu môže školiteľ uviesť charakteristiku: Rojkovia nemajú žiadne limity, sú kreatívni a nápadití a vidia neobmedzené príležitosti.</p> <p>Skupina 2 V tejto skupine sú možné spôsoby dosahovania cieľov skúmané z pohľadu realistu. Týka sa to schopnosti uskutočniť sen. Obmedzenia a možné riziká by preto nemali byť chápané ako prekážky, ale ako výzvy.</p> <p>Realista sa pozerá na praktické možnosti, ako zistiť, či je nápad skutočne uskutočniteľný. Realista sleduje aspekty, ako napríklad dostupné množstvo prostriedkov a času.</p>

	<p>Skupina 3</p> <p>Perspektíva kritika zhodnocuje daný plán alebo myšlienku z pohľadu koncového užívateľa. Kriticky skúma možné riziká a nedostatky a navrhuje zmeny a zlepšenia.</p> <p>Kritik nekritizuje plány rojka ani realistu, ale pozerá sa na plán ako pozorovateľ a filtruje a odstraňuje všetky zásadné chyby.</p> <p>Po skupinovej práci prichádza každá skupina s odpoveďami z rôznych perspektív.</p> <p>Reflexia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Čo ste urobili? 2. Čo ste sa naučili? 3. Ako to môžete použiť vo svojej ďalšej činnosti alebo pri implementácii inovatívnych pracovných prístupov?
Potrebný materiál	Flipchart, veľké papiere, fixky, popis jednotlivých rolí Disneyho metódy.

Cvičenie 3.2.: Služba a učenie v SL	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Rozdeľte sa do dvoch skupín.</p> <p>Jedna skupina: účastníci by mali uviesť ciele svojich kurzov individuálne a zoznam cieľov zostavujeme spoločne v skupine: „Čo učíte vo svojom kurze/predmete? Ktoré kompetencie chcete rozvíjať?“ – každú otázku zodpovedajte na iný papier.</p> <p>Druhá skupina: účastníci by mali vymenovať potenciálne potreby komunity mimo univerzity, pričom by mali mať na pamäti, že aby mohli naplánovať skutočný SL projekt, budú musieť osloviť komunitu a spýtať sa jej na jej potreby (alebo prinajmenšom porovnať myšlienky učiteľov a študentov s názormi komunity): „Premýšľajte o možných/skutočných potrebách rôznych cieľových skupín v meste, obci, regióne...“ napríklad seniori nemajú žiadne sociálne kontakty, mladí ľudia nemajú priestor na voľnočasové aktivity, extrémizmus, nezamestnanosť... napíšte každú na iný papier.</p> <p>Utvorte dvojice – nájdite si druhého do páru z opačnej skupiny – a pokúste sa spoločne kombinovať ciele a potreby: „Vyberte si jeden cieľ a jednu potrebu a pokúste sa zistiť, ako ich môžete prepojiť, aby ste súčasne naplnili výučbové ciele a zároveň aj potreby komunity alebo aby ste vyriešili problém v komunite.“ Oboznámte ostatných s výsledkom vašej práce, vášho prepojenia cieľov a potrieb, vytvorte obraz prepojenia a umiestnite ho na viditeľné miesto.</p> <p>Reflexia: Myslíte si, že je táto kombinácia užitočná? Už ste o tom niekedy premýšľali? Môže to fungovať vo vašej triede? Čo ste si uvedomili?</p>

	Vysvetlenie kľúčových charakteristík a modelov SL – prezentácia – spomalený záber – je užitočné používať videá pri vysvetľovaní kľúčových charakteristík SL.
Potrebný materiál	Papiere, fixky, prezentácia o kľúčových charakteristikách SL. Podklad 2 Kľúčové komponenty service learningu a definície SL Videá o kľúčových charakteristikách SL.

LEKCIA 4 KONCEPČNÝ KVADRANTOVÝ MODEL SL A VZÁJOMNÁ PRENOSITEĽNOSŤ JEHO PRVKOV			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Koncepčný kvadrantový model SL a možnosti prenosu z jedného koncepčného kvadrantu do druhého	Definovať service learning Rozlišovať medzi SL a inými typmi zážitkového a komunitného učenia (nesystematické dobrovoľníctvo, systematické dobrovoľníctvo, stáže, odborná prax) Identifikovať prechody z jedného koncepčného kvadrantu do druhého Predefinovať SL prostredníctvom rámca koncepčného kvadrantu	Cvičenie 4.1.: Koncepčný kvadrantový model SL a možné prenosy	45 minút

Cvičenie 4.1.: Koncepčný kvadrantový model SL a možné prenosy	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Učenie s objaviteľskou činnosťou (cvičenie, časť 1): účastníci sú v skupinkách (2-3 osoby) a požiadaní, aby ponúkli príklady komunitne zameraných aktivít zo strany študentov, zapísali ich a potom umiestnili ukážky písomných príkladov do príslušného kvadrantu podľa CLAYSS. (15 minút) Základná prednáška: Predstavenie koncepčného kvadrantu modelu CLAYSS, vysvetlenie ôs a analýza príkladov ponúknutých účastníkmi. (15 minút) Učenie s objaviteľskou činnosťou (cvičenie, časť 2): požiadajte skupiny účastníkov, aby prediskutovali možnosti prechodu z jednej časti kvadrantu do druhej. (15 minút)
Potrebný materiál	Flipchart, papier. Podklad 3 Koncepčný kvadrantový model SL

LEKCIA 5 KROKY A PROCES (PLÁNOVANIA A IMPLEMENTÁCIE)			
TÉMA	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Plánovanie SL	Naplánovať SL projekt/kurz s vedomím rôznych organizačných aspektov súvisiacich s kurzom, komunitnými partnermi a študentmi	Cvičenie 5.1.: Plánovanie SL	45 minút
Kroky pri plánovaní vlastného SL kurzu	Pochopiť kroky pri implementácii SL kurzu a naplánovať vlastný SL kurz	Cvičenie 5.2.: Kroky v SL a môj vlastný kurz	45 minút
Implementácia SL	Implementovať SL projekt/kurz s vedomím rôznych organizačných aspektov súvisiacich s kurzom, komunitnými partnermi a študentmi	Cvičenie 5.3.: Implementácia SL	45 minút

Cvičenie 5.1.: Plánovanie SL	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p><i>Individuálna práca</i> – každý účastník odpovie na otázku: „Čoho sa obávate?“ Napište svoje vlastné prekážky/rozpoznané problémy vo vašej inštitúcii, ktoré by mohli komplikovať proces implementácie SL. (10 minút)</p> <p><i>Skupinová práca</i> – účastníkov rozdelíme do štyroch skupín. Skupiny zoskupia prekážky podľa jednotlivých kategórií – študenti, VŠ, komunita, učitelia. (10 minút)</p> <p><i>Skupinová práca</i> – vráťte sa k zoznamu prekážok, preštudujte si ich a pokúste sa nájsť riešenie na ich prekonanie. Uvedte kroky, koho osloviť v inštitúcii, ako zapojiť kolegov, aké zdroje (čas, ľudské, finančné, materiálne) by mohli využiť a kto im v inštitúcii môže pomôcť atď. Predstavte svoje riešenia; nie je nutné, aby všetci účastníci prezentovali svoju prácu, ale je dobré uviesť aspoň 3-4 príklady z ich zoznamu a riešenia. (25 minút)</p>
Potrebný materiál	Flipchart, veľké papiere, fixka, samolepiaci blok.

Cvičenie 5.2.: Kroky v SL a môj vlastný kurz	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Interaktívna prezentácia hlavných krokov v implementácii SL.</p> <p>Interaktívna prezentácia o plánovaní kurzu.</p> <p>Individuálna práca – zahájenie plánovania vlastného kurzu na základe otázok v Podklade 6 s podporou školiteľa.</p>
Potrebný materiál	Podklad 4 Postup implementácie SL Podklad 5 Postup pri plánovaní a implementácii SL Podklad 6 Šablóna na prípravu SL kurzu

Cvičenie 5.3. Implementácia SL	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p><i>Práca v skupinách max. 4 osoby</i> – dať účastníkom Šablónu na prípravu SL kurzu a nechať ich naplánovať a vytvoriť SL projekt/osnovy (alebo pokiaľ majú účastníci vlastnú predstavu, aký SL kurz by chceli realizovať, nechajte ich pracovať na ich vlastných nápadoch). Každá skupina predstaví svoj vytvorený SL projekt. Školiteľ zhrnie a zhodnotí prezentovaný materiál.</p> <p><i>Alternatívne:</i> <i>Individuálna práca</i> – zahájenie plánovania vlastného kurzu na základe otázok v Podklade 6 s podporou školiteľa.</p>
Potrebný materiál	<p>Flipchart, veľký papier, fixka. Podklad 6 Šablóna na prípravu SL kurzu</p>

LEKCIA 6 REFLEXIA V SL			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Reflexia v zážitkovom učení	Vedomie dôležitosti reflexie pri implementácii SL	Cvičenie 6.1.: Reflexia v zážitkovom učení	20 minút
Reflexia – úrovne, typy, otázky	Vedieť definovať rôzne úrovne a typy reflexie Vedieť klásť otázky v rámci reflexie	Cvičenie 6.2.: Reflexia v SL – úrovne, typy, otázky	35 minút
Metódy reflexie	Vedieť vymenovať rôzne metódy a vedieť vybrať zodpovedajúcu/vhodnú metódu reflexie pre daný kurz	Cvičenie 6.3.: Metódy reflexie	35 minút

Cvičenie 6.1.: Reflexia v zážitkovom učení	
Trvanie	20 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p><i>Na začiatku tejto lekcie si školiteľ vyberie dvoch účastníkov, ktorí budú mať špeciálne roly. Ich rola je dôležitá pre lekcii 8. Školiteľ dáva pokyn: vašou úlohou bude zaznamenať, čo uvidíte počas tejto lekcie. Jeden účastník môže byť aktívny – môže byť súčasťou skupinovej diskusie a skupiny. Druhý účastník bude pasívny, bude len pozorovať, čo sa deje. Toto cvičenie má pokračovanie v lekcii 8.</i></p> <p>Školiteľ predstaví dva príklady výsledkov záznamu reflexie – jeden vrátane reflexie počas semestra a druhý bez akejkoľvek reflexie („jeden dobrý a jeden zlý príklad“) – 2 slidy umiestnené vedľa seba.</p> <p>Otázky pre učiteľa: „Aký je hlavný rozdiel medzi týmito dvoma príkladmi?“ + uveďte rozdiely; napíšte na flipchart, čo sa stalo, čo tu chýba v príkladoch? Prečo si myslíte, že to prebehlo takto? (10 minút)</p> <p>Teraz zanechajte tento príklad. Vložte snímok so zážitkovým učením – vysvetlite, že reflexia je kľúčovým prvkom v cykle učenia. Vráťte sa na príklad v slide – „Akým spôsobom by ste mohli využiť reflexiu zo situácie A v situácii B?“ (10 minút)</p>
Potrebný materiál	PowerPointová prezentácia o krokoch v zážitkovom učení. Podklad 7 Príklady reflexie

Cvičenie 6.2.: Reflexia v SL – úrovne, typy a otázky	
Trvanie	35 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školitelia začínajú otázkou: Skúste sa obzrieť späť na školenie a pripomenúť si časti, kde sme robili reflexiu. Skupina odpovedá na otázky a školiteľ píše na flipchart:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kedy sme robili reflexie? – doplňte informácie o dobe reflexie 2. Čo bolo predmetom reflexie? – doplňte informácie o úrovniach reflexie 3. Ktoré otázky sme použili? – pridajte užitočné otázky

Potrebný materiál	Flipchart, fixka. Podklad 8 Reflexia v SL
-------------------	--

Cvičenie 6.3.: Reflexia v zážitkovom učení	
Trvanie	35 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Zamyslite sa vo dvojiciach a navrhnete niekoľko metód, ktoré môžete použiť pri reflexii. Zamyslite sa nad metódami reflexie, ktoré by mohli byť použité vo vašom kurze. Uveďte zoznam rôznych metód a pridajte výhody a nevýhody rôznych metód. Vráťte sa späť k vlastnej príprave kurzu s pomocou Podkladu 6 a naplánujte si vlastné metódy reflexie, uplatniteľné vo vašom kurze.
Potrebný materiál	Flipchart, fixka. Podklad 8 Reflexia v SL

LEKCIA 7 EVALVÁCIA, ZAKONČENIE A OSLOVA			
TÉMA	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Evalvácia	Pochopiť špecifiká a dôležitosť evalvácie služby a učenia v SL	Cvičenie 7.1.: Evalvácia	90 minút
Ukončenie	Vedieť zakončiť SL projekt	Cvičenie 7.2.: Ukončenie	45 minút
Oslava	Byť si vedomý dôležitosti oslavy úspechu	Cvičenie 7.3.: Oslava	45 minút

Cvičenie 7.1. Evalvácia	
Trvanie	90 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ sa pýta nasledujúce otázky: „Ako na konci projektu vieme, že sme boli úspešní/neúspešní? Ako hodnotíme našu prácu v SL projekte? Ako by ste realizovali hodnotenie?“ Účastníci odpovedajú na otázky a školiteľ to zapisuje na tabuľu. Pokiaľ neexistuje odpoveď, je možné pridať ďalšiu otázku: „Koho by ste mali v projekte hodnotiť?“ (10 minút)</p> <p>Školiteľ prejde na slide s textom kľúčových kritérií hodnotenia. Hodnotenie má tvar trojuholníka s vrcholmi študenti, komunita a učiteľ, ktoré sú obojstranne prepojené. Hodnotenie by malo prebehnúť takto:</p> <p>a) Študent hodnotí učiteľa a komunitného partnera. b) Komunitný partner hodnotí študentov a učiteľa. c) Učiteľ hodnotí komunitného partnera. d) Učiteľ realizuje autoevalváciu na základe všetkých navrhnutých hodnotení.</p> <p>Školiteľ položí otázku: „Aký je rozdiel medzi známkovaním a evalváciou/hodnotením?“ Vysvetlenie je, že známkovanie je o vzdelávacích cieľoch kurzu a evalvácia/hodnotenie SL má oveľa širší význam (je to celý proces, nie len časť, v ktorej bol učiteľ – študent vo vzťahu). Učiteľia známkujú študentov pri skúšaní. (10 minút)</p> <p>Účastníci sú rozdelení do štyroch skupín podľa štyroch prvkov hodnotenia. Každá skupina má za povinnosť uviesť kritériá, ktoré považuje za zásadné a kľúčové pri hodnotení/evalvácii. Navrhovaná doba je 20 minút. Potom zástupca každej skupiny informuje ostatných o práci vo vlastnej skupine. (35 minút)</p> <p>Alternatívna metóda: Vymenujte jedného účastníka/projekt, ktorý potrebuje vypracovať hodnotenie. Všetci účastníci pomáhajú pri vytváraní celej škály hodnotenia. Rozdeľte skupinu do štyroch podskupín a každý pomáha jednému človeku vytvoriť formát hodnotenia.</p> <p>Potom školiteľ prejde na slide o kľúčových kritériách hodnotenia pre každú zo zastúpených foriem evalvácie. Učiteľ rozdáva podklady a poskytuje príklady hodnotenia pre každú z navrhovaných skupín. (15 minút)</p>

	<p>Snahou je prepojiť cieľ projektu s kritériami hodnotenia. Nerealizujte hodnotenie/evalváciu niečoho, čo ste neurobili.</p> <p>Kľúčovými súčasťami hodnotenia/evalvácie je: obsah, kontext a proces vzťahu počas semestra. Je dobré zvážiť niektoré už existujúce evalvačné dotazníky, ktoré boli testované na validitu a spoľahlivosť. (5 minút)</p> <p>Individuálna práca – návrat k individuálnej príprave kurzu.</p>
Potrebný materiál	

Cvičenie 7.2. Ukončenie	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ rozdáva účastníkom vytlačené príklady problematického alebo nesprávneho zakončenia SL projektu. Jeden by mohol byť, že komunitný partner stále kontaktuje študentov aj po skončení semestra, iný, že komunitný partner požaduje nejaký ďalší výskum od študentov a učiteľov, že komunita chce predĺžiť SL projekt alebo že komunitný partner sa zmenil a nová osoba žiada objasniť začiatok projektu a požaduje niektoré zmeny v záverečnej správe.</p> <p>Účastníci majú pár minút (2-3 minúty), aby diskutovali o probléme. Školiteľ môže dať pokyny ako: „Čo sa tu stalo? Prečo si myslíte, že sa to stalo? Čo by ste mohli urobiť, aby nedošlo k tejto situácii?“ Niektorí účastníci hovoria o svojom príklade a návrhu jeho riešenia. Školiteľ ich môže zapísať na tabuľu a zoskupiť ich do troch kategórií: veci, ktoré by sa mali robiť na začiatku projektu, veci, ktoré by sa mali robiť v strede projektu, a veci, ktoré by sa mali robiť na konci projektu. (10 minút)</p> <p>Školiteľ prezentuje slide na tému kritérií, ktoré by mali byť naplnené, aby sa SL projekt riadne zakončil. Jedným kritériom sú jasné termíny, povinnosti študentov a skúšky. Komunitný partner a študenti by mali počas semestra tieto termíny rešpektovať a každému z nich musia byť stanovené odlišné termíny, aby bol SL projekt včas dokončený.</p> <p>Školiteľ môže na tabuli zakrúžkovať kritériá spojené s komunikáciou a kritériá spojené s obsahom projektu. Komunikačné a obsahové kritériá by mali byť priebežne prezentované v priebehu celého projektu.</p> <p>Navrhované kritériá pre úspešné zakončenie sú tieto:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Študenti dokončia svoju písomnú správu včas a vypracujú prezentáciu s komunitným partnerom (komunitný partner si môže zvoliť, že príde do školy). - Mohla by prebehnúť formálna a neformálna prezentácia výsledkov. - Mohla by byť usporiadaná akcia s cieľom propagovať výsledky projektu. Na formálnej prezentácii môžu byť prítomné médiá alebo iné tretie strany (prodekan, vedúci katedry, šéf partnerskej komunity, zainteresovaný partner komunitného partnera alebo klient). - Komunitný partner podpíše dokument, v ktorom uvedie, že ciele SL projektu sú splnené, dostal písomnú správu spolu s údajmi navrhnutými na

	<p>začiatku projektu a že celý projekt je ukončený. Podpísaním tohto dokumentu komunitný partner potvrdí, že nemá žiadne ďalšie požiadavky na študentov/učiteľov na základe navrhovaného SL projektu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komunitný partner vyplní evalvačný dotazník pre účely hodnotenia študentov, učiteľov a procesu SL projektu. - Stretnutie učiteľov s komunitným partnerom po prezentácii (výber evalvačných dotazníkov), diskusia o výhodách projektu a oblastiach pre zlepšenie. - Plánovanie ďalšieho projektu s realizáciou v nasledujúcom semestri. <p>Komunitný partner môže mať aj naďalej vzťahy so študentmi. Študenti by mohli začať pracovať/alebo vykonávať dobrovoľnícku aktivitu pre komunitného partnera, ale musí byť zrejmé, že učiteľ sa neusiluje po ukončení SL projektu o taký vzťah a ani sa nestará o post-relačnú fázu v dobe po ukončení SL projektu. Väzba medzi komunitnými partnermi a univerzitou môže pokračovať aj v ďalších projektoch. (35 minút)</p>
Potrebný materiál	

Cvičenie 7.3. Oslava	
Trvanie	45 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ môže položiť nasledujúcu otázku: „Prečo si myslíte, že je oslava dôležitá?“ Odpovede účastníkov školiteľ zapíše a potom príde na rad diskusia, v ktorej sa účastníci vyjadrujú k jednotlivým bodom, uvádzajú príklady z iných projektov, udalostí, vzdelávacieho prostredia a zdôvodnenie, prečo je to dôležité. (20 minút)</p> <p>Školiteľ uvedie rôzne dôvody a príklady, prečo je dôležité oslavovať koniec/úspech /ukončenie vzdelávacieho cyklu. Koniec SL projektu je časovo náročný a stresujúci pre všetkých. Párty a oslavy sú momentom prijatia konca, upevnenia neformálnych vzťahov a premýšľaním o niektorých konkrétnych stresujúcich momentoch s humorom a smiechom.</p> <p>Školiteľ ukáže nejaké obrázky s oslavami tak, aby sa dalo vybrať medzi rôznymi spôsobmi, formami, metódami a prostredím. Môže ísť o jednoduchú formu v štýle ďakovného prejavu na konci prezentácie študentov alebo sa môže usporiadať špeciálna prezentácia za účasti médií, zúčastnených strán či komunitných partnerov, alebo môže ísť o malý večierok či inú akciu v škole, vo verejnom priestore alebo u komunitných partnerov.</p> <p>Oslava zahŕňa vydanie certifikátu o spolupráci partnerskej organizácii, študentom, učiteľom, certifikát môže byť použitý aj pre účely propagácie, zaradenia do životopisu alebo ako doklad o odvedenej práci.</p> <p>Udržanie kontaktu po uzavretí SL projektu by mohlo byť výhodné pre ďalšie SL projekty. (25 minút)</p>
Potrebný materiál	

LEKCIA 8 DOKUMENTÁCIA, KOMUNIKÁCIA A PROPAGÁCIA			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Dokumentácia	Uvedomiť si dôležitosť dokumentácie pri implementácii SL Vedieť navrhnúť a vytvoriť vlastné aktivity na prácu so študentmi a prispôbiť ich vlastným kurzom/témam	Cvičenie 8.1.: Dokumentácia v SL	20 minút
Komunikácia a propagácia	Uvedomiť si dôležitosť komunikácie pri implementácii SL Byť schopný navrhnúť propagačné aktivity podľa základných propagačných pravidiel	Cvičenie 8.2.: Komunikácia a propagácia SL	40 minút

Cvičenie 8.1.: Dokumentácia SL	
Trvanie	20 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školiteľ požiada dvoch vybraných účastníkov (Leckia o reflexii), aby predložili správu z leckie o dokumentácii – majú inštrukciu pripraviť prezentáciu počas prestávky, ale každý samostatne. Mali by prezentovať, čo si všímali, čo účastníci počas leckie robili. Na prezentáciu majú 5 minút.</p> <p>Po prezentácii nasleduje diskusia v skupine – aké rozdiely vidia v prezentáciách, aké sú dôvody týchto rozdielov, ako účastníci zaznamenávali to, čo sa odohrávalo. (10 minút)</p> <p>Zhrnutie od školiteľa (je možné využiť prezentáciu) – prečo je dokumentácia v SL kurzoch dôležitá, kto môže dokumentovať, ako môžeme dokumentovať. (10 minút)</p> <p>Význam dokumentovania 1. pri reflexii a hodnotení, 2. pri komunikácii a propagácii – pokračovanie v ďalšom cvičení.</p>
Potrebný materiál	Flipchart.

Cvičenie 8.2.: Komunikácia a propagácia SL	
Trvanie	40 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Školitelia rozdelia účastníkov do dvoch skupín. Úlohou každej skupiny je pripraviť si propagáciu SL školenia alebo propagáciu vybraného kurzu s cieľom implementovať SL do kurzu. S týmto cieľom je možné zvoliť rôzne formy propagácie. (30 minút)</p> <p>Prezentácia výsledkov v rámci skupinovej práce. (10 minút)</p>

	Zhrnutie princípov komunikácie a propagácie (prezentácia). Individuálna práca – návrat k individuálnej príprave kurzu.
Potrebný materiál	Flipchart, papiere, perá, farby, prezentácia o princípoch komunikácie a propagácie.

LEKCIA 9 ŠABLÓNA NA PRÍPRAVU SL KURZU			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Šablóna kurzu s implementáciou SL	Použiť šablónu kurzu pri plánovaní vlastného kurzu s implementáciou SL	Šablóna kurzu s implementáciou SL	15 minút

Cvičenie 9.1.: Šablóna na prípravu kurzu s implementáciou SL	
Trvanie	15 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Školiteľ prezentuje šablónu kurzu s príkladmi vyplnených častí alebo sa vracia späť k Podkladu 5.
Potrebný materiál	Šablóna kurzu s príkladmi. Podklad 5 Postup pri plánovaní a implementácii SL

LEKCIA 10 VYHODNOTENIE ŠKOLENIA			
Téma	Výstupy učenia	Metódy	Vymedzený čas
Vyhodnotenie školenia	Vyhodnotiť školenie a jeho prínos pre vlastné stratégie učenia	Cvičení 10.1.: Späť k očakávaniam Cvičení 10.2.: Cinquain Cvičení 10.3.: „Pizza“ evalvácia a vyplnenie evalvačných dotazníkov	25 minút

Cvičenie 10.1.: Späť k očakávaniam	
Trvanie	5 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	Účastníci sú vyzvaní vrátiť sa k očakávaniam, ktoré od školenia mali na jeho samotnom začiatku. Reflektujú, či školenie ich očakávania naplnilo.
Potrebný materiál	

Cvičenie 10.2.: Cinquain	
Trvanie	10 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Cinquain je metóda reflexie, ktorá zhŕňa informácie o téme, odráža dôležité myšlienky, pocity a presvedčenie vo forme krátkych formulácií. Je možné ju použiť pri práci v skupinách alebo pri samostatnej práci.</p> <p>Školiteľ dá účastníkom tento pokyn:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. riadok: názov témy – jedno slovo – substantívum 2. riadok: popis témy – dve slová – prídavné mená 3. riadok: príbeh spojený s témou – tri slová – slovesá 4. riadok: veta – štyri slová – predstavuje emočný vzťah, postoj k téme 5. riadok: synonymum témy z prvého riadka – jedno slovo – asociácia – rekapitulácia podstaty témy <p>Prezentácia výsledkov v skupine.</p>
Potrebný materiál	Pero, papier.

Cvičenie 10.3.: „Pizza“ evalvácia a evalvačný dotazník	
Trvanie	10 minút
Popis (postup rozdelený na jednotlivé kroky pre potreby školiteľa vrátane reflexívnych otázok)	<p>Na flipcharte je nakreslený kruh, rozdelený na časti pokrývajúci hlavné témy školenia: ubytovanie, komunikácia s organizáciami, obsah, školitelia atď. Každý účastník prichádza a dá každej časti nejaké bodové ohodnotenie podľa miery spokojnosti.</p> <p>Písomný dotazník: Účastníci sú požiadaní o spätnú väzbu vyplnením už pripravených písomných dotazníkov.</p>
Potrebný materiál	<p>Pripravený flipchart, ktorý obsahuje „pizza“ evalváciu, pripravené evalvačné dotazníky</p> <p>Podklad 9 Príklad evalvačného dotazníka</p>

Podklady

PODKLAD 1 TRETIA MISIA UNIVERZITY

Pojem „tretia misia“ univerzity je sotva desať rokov starý. V súčasnej dobe stále viac stúpa popularita ďalšieho cieľa, ktorý má doplniť tradičné misie univerzít, teda výučbu a výskum, o potrebu zapojiť sa do spoločenských požiadaviek a prepojiť univerzitu s jej socioekonomickým kontextom. Tretia misia univerzity sa týka ďalšej funkcie univerzít v kontexte vzdelanej spoločnosti. Univerzita teda reaguje na:

- kvalifikáciu ľudského kapitálu (vzdelávanie – prvá misia),
- získavanie nových znalostí (výskum – druhá misia),
- zapojenie sa do spoločenských potrieb a požiadaviek trhu prepojením činnosti univerzity s vlastným socioekonomickým kontextom.

Dnes univerzity rozvíjajú svoje stratégie práve v oblasti týchto troch misií. Stratégia service learning je jednou zo stratégií plnenia tretieho posolania univerzity.

„V dnešnej dobe je bežné oceniť univerzity za napĺňanie ‚tretej misie‘. Univerzity, ktoré svojimi pedagogickými a výskumnými činnosťami prispievajú spoločnosti, sú nositeľmi spoločenských, podnikateľských a inovačných aktivít.“ (Montesinos et al., 2008)

Základné kontúry sú dobre zrozumiteľné, aj keď niekedy v mierne redukovanej podobe, pretože záujem o komercializáciu a zisk má prednosť pred vytváraním širšej spoločensky pridanej hodnoty (porov. Clark, 1998; AWT, 2007). Myšlienka tretej misie sa však neobjavila zvonku systému. Skôr sa vyvinula z reakcie univerzít na podnety z okolia.

„Vzostup tretej misie univerzít je možné chápať ako reakciu na dopyt po užitočných vedomostiach snahou vytvárať rôzne druhy vedomostí cez prepojenie s odlišným druhom vedomostí z rôznych odborov. Dôsledkom toho je zmena definície, čo sú vhodné druhy vedomostí. Pre univerzity to znamená hľadať vhodné inštitucionálne formy výučby a výskumu, ktoré sú nevyhnutné na vytvorenie a podporu týchto vedomostí.“ (Zomer & Benneworth, 2011)

Od troch „misií“ k trom „funkciám“

V roku 2007 Philippe Larédo v dokumente pre OECD navrhol, že namiesto odkazu na tretiu misiu je lepšie konceptualizovať univerzitu z hľadiska troch ústredných funkcií: „masové terciárne vzdelávanie“, „odborné špecializované vysokoškolské vzdelávanie a výskum“ a „akademické vzdelávanie a výskum“. Tieto rôzne funkcie vyžadujú rôzne spôsoby interakcie so spoločnosťou a univerzity ich napĺňajú v rôznych smeroch.

Literatúra:

AWT (2007). *Alfa en Gamma stralen – Valorisatiebeleid voor de Alfa- en Gammawetenschappen*. Den Haag: Adviesraad voor het Wetenschaps- en Innovatiebeleid.

Clark, B. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Pergamon/IAU Press, Oxford.

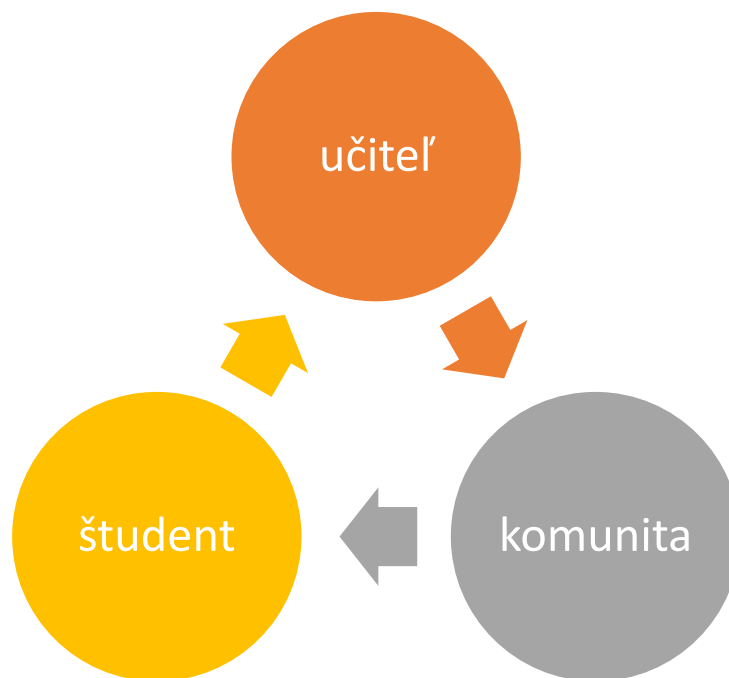
Larédo, P. (2008). *Some reflections about the characterization of Universities. INGENIO workshop on third mission approaches and indicators*. Valencia.

Montesinos, P., Carot, J. M., Martinez, J.-M. & Mora, F. (2008). Third Mission Ranking for World Class Universities: Beyond Teaching and Research. *Higher Education in Europe*, 33(2) pp. 259-271.

Zomer, A. & Benneworth, P. (2011). The rise of the university's Third Mission. In J. Enders, H. F. de Boer & D. Westerheijden (eds.). *Reform of higher education in Europe*. Rotterdam, Sense Publishers.

PODKLAD 2 KLÚČOVÉ KOMPONENTY SERVICE LEARNINGU A DEFINÍCIE SL

Klíčové komponenty SL

Stručný prehľad definícií service learningu

„Existuje veľká zhoda v tom, že service learning integruje akademické materiály, relevantné komunitné služby a kritickú reflexiu v recipročnom partnerstve študentov, škôl/zamestnancov a členov komunity v snahe dosiahnuť akademické, občianske a osobné ciele učenia spolu s presadzovaním verejných cieľov.“ (McIlrath, Lyons & Munck, 2012)

„Pedagogika vyučovania a učenia, prepojenie disciplín špecifických teórií s problémami komunity alebo problémami reálneho života; praktická a priama aplikácia zdrojov zo vzdelávacej inštitúcie na komunitu pri riešení definovanej potreby s očakávaním, že sa študenti poučia zo svojich skúseností; a praktická realizácia toho, čo vieme o občianstve a histórii našej krajiny.“ (Goldsmith, 2005)

Service learning je metóda,

- vďaka ktorej sa mladí ľudia učia a rozvíjajú prostredníctvom aktívnej účasti na premyslených, organizovaných skúsenostiach, ktoré zodpovedajú skutočným potrebám komunity a ktoré sú koordinované v spolupráci so školou a komunitou;
- ktorá je integrovaná do akademických osnov mladého človeka alebo poskytuje štruktúrovaný čas mladému človeku, aby premýšľal, hovoril alebo písal o tom, čo robil a videl počas service learningovej aktivity;

- ktorá mladým ľuďom poskytuje príležitosť využívať novo získané akademické zručnosti a znalosti v reálnych situáciách v ich vlastných komunitách;
- ktorá dopĺňa obsah školského učiva o znalosti študentov získané mimo triedy a ktorá študenta zapojí do života komunity a pomôže mu rozvinúť zmysel pre starostlivosť o druhých. (*Alliance for Service Learning in Education Reform, "Standards of Quality for School-Based Service Learning", 1993*)

„Service learning vnímame ako vzdelávaciu skúsenosť s pridanou hodnotou, pri ktorej sa študenti podieľajú na organizovanej service learningovej aktivite, ktorá vychádza v ústrety identifikovaným potrebám komunity a reflektuje aktivitu ako spôsob, ako lepšie pochopiť študovaný odbor a jeho obsah, ako aj nadobudnúť hlbší zmysel pre občiansku zodpovednosť.“ (Bringle & Hatcher, 1996)

Literatúra:

Alliance for Service Learning in Education Reform, "Standards of Quality for School-Based Service Learning" (1993). Service Learning, General. Paper 4.

<https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=slceslgen>.

Bringle, R. G. & Hatcher, J. A. (1996). Implementing Service Learning in Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 67(2), 221-239.

Goldsmith, S. (2005). *Opening Address: A New Civic Ara, National Conference on Citizenship, Annual Conference, September 19, 2005.*

McIlrath, L., Lyons, A. & Munck, R. (2012). *Higher Education and Civic Engagement*. Palgrave Macmillan. New York.

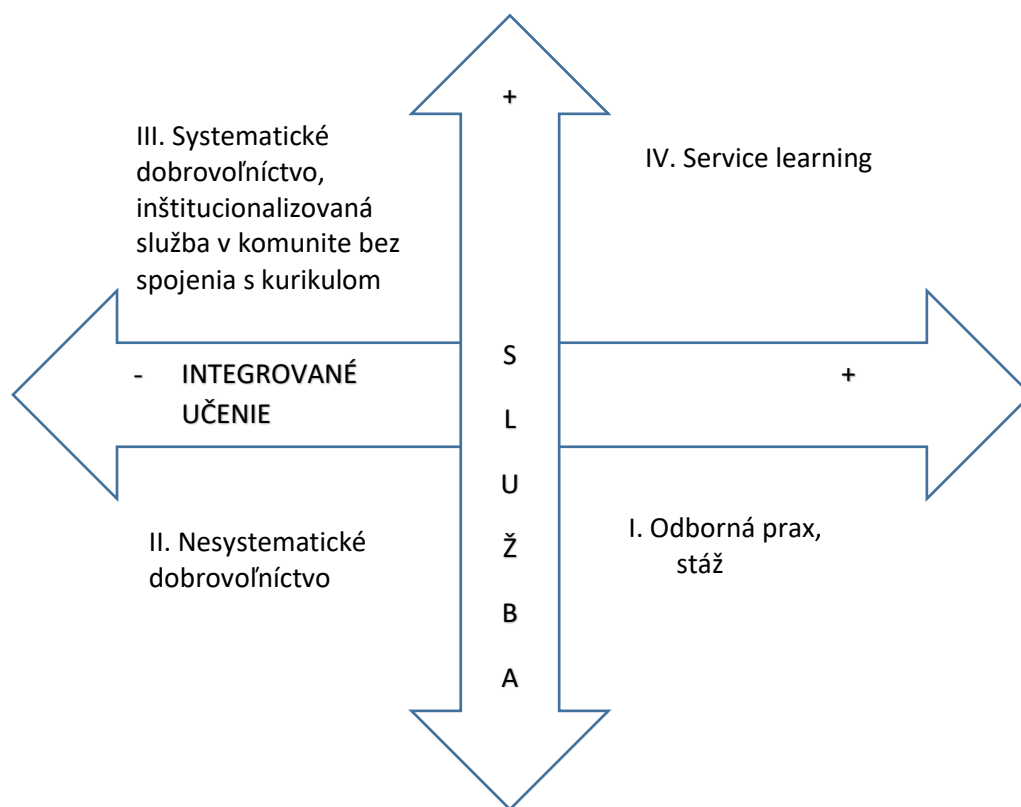
PODKLAD 3 KONCEPČNÝ KVADRANTOVÝ MODEL SL

Koncepčný kvadrantový model service learningu podľa CLAYSS (Tapia, 2006, adaptovaný od SL 2000 Center, 1996) je jedným z najbežnejších nástrojov v literatúre o service learningu, ktorý pomáha rozlišovať medzi niekoľkými typmi komunitne orientovaných aktivít, teda medzi nesystematickým dobrovoľníctvom, systematickým dobrovoľníctvom, stážami/praxami a service learningom.

Koncepčný kvadrant je definovaný prienikom dvoch osí: (1) zvislá os označuje kvalitu služieb poskytovaných komunite (od nízkej po vysokú) a (2) vodorovná os označuje stupeň integrácie obsahu učiva do praxe/služby (Tapia, 2006).

Prechod z jedného koncepčného kvadrantu do druhého (t. j. v smere rozvoja service learningových aktivít) je možné vykonať pridaním jedného alebo viacerých z nasledujúcich kľúčových prvkov:

- **špecializované učebné osnovy,**
- **povedomie o sociálnych potrebách,**
- **reflexia prepojenia služby a učebných osnov.**

Obr. 1. Koncepčný kvadrantový model SL (upravené podľa Tapia, 2006, na základe modelu vytvoreného centrom Service-Learning 2000, Univerzita v Stanforde, Kalifornia, 1996)

Tabuľka 1. Príklady každého kvadrantu z koncepčného modelu SL podľa CLAYSS (podľa Tapia, 2006)

Kvadrant	Príklady aktivít
I	<p>Terénna práca</p> <p>Počas terénnej práce sa proces učenia odohráva mimo vzdelávacej inštitúcie, ale nemusí nutne dôjsť k environmentálnemu či sociálnemu zlepšeniu; je možné sa toho dosť veľa naučiť, ale nedochádza (alebo len veľmi zriedka) k riešeniu špecifických potrieb komunity.</p>
II	<p>Nesystematické dobrovoľníctvo</p> <p>V krízových situáciách (napr. cunami, zemetrasenie) je často nutné naliehať zorganizovať opatrenia, ktoré reagujú na potreby spojené s krízovou situáciou. Tieto spontánne alebo nárazové činnosti nezahŕňajú takmer žiadne plánovanie a chýba im vzdelávací zámer (integrovanej vzdelávacej rozmer je veľmi slabo zastúpený).</p> <p>Spontánne kampane zamerané na získavanie finančných prostriedkov vedené študentskými organizáciami, napríklad získanie finančnej podpory pre rodinu študentky, ktorá zomrela pri dopravnej nehode, zatiaľ čo bola zapísaná do programu Work & Travel v USA (príklad poskytla Univerzita Babesa-Bolyaia, Rumunsko).</p>
III	<p>Systematické dobrovoľníctvo</p> <p>V niektorých prípadoch študenti vykonávajú inštitúciami systematicky organizované komunitné služby. Napríklad pri maľovaní stien v programe ako Habitat for Humanity nie sú potrebné žiadne profesionálne znalosti. Takéto činnosti nemajú žiadny zamýšľaný vzťah s akademickými osnovami ani s budúcimi profesijnými profilmi, akokoľvek ich dĺžka a inštitucionálny rámec poskytuje priestor na rozsiahly osobný rozvoj.</p> <p>Upratovanie študentského kampusu – dobrovoľnícka činnosť organizovaná jeden alebo dvakrát za semester Radou študentov Univerzity Babesa-Bolyaia v Rumunsku. Ide o outdoorovú aktivitu bez priamych väzieb na akademické osnovy. Môžu sa jej zúčastniť všetci študenti v závislosti od svojho času a iných povinností/záujmov. Na webovej stránke Rady je následne zverejnených niekoľko fotografií študentov, ktorí napríklad zbierajú odpadky okolo kampusu, vrátane poznámok o sociálnej angažovanosti.</p>
IV	<p>Service learning</p> <p>Činnosť v oblasti service learningu realizujú napríklad študenti Fakulty exaktných vied na Národnej univerzite v Salte (Argentína), pričom práca v teréne je akademicky plánovaná a spĺňa špecifické sociálne potreby. Študenti sa preto v rámci praxe podieľajú na inštalácii zariadenia na báze solárnej energie pre vidiecke komunity izolované v Andách.</p>

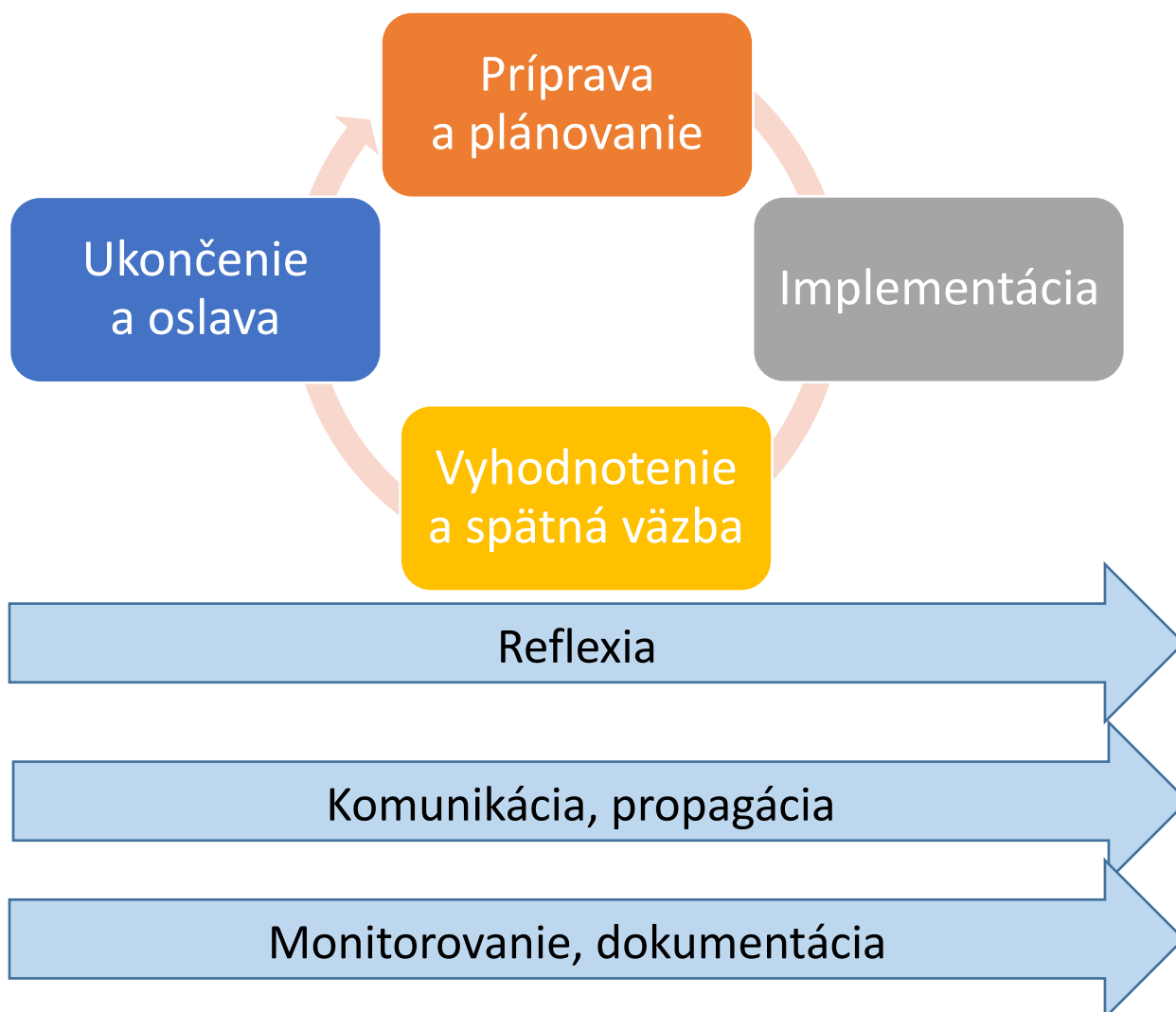
Literatúra:

Tapia, M. N. (2006). *Aprendizaje y servicio solidario: en el sistema educativo y las organizaciones juveniles* [Service-learning in the Educational System and in Youth Organisations]. Ciudad Nueva (<http://www.clayss.org.ar/english/servicelearning.html>).

Service-Learning 2000 Center (1996). *Service-Learning Quadrants*. Stanford University, California.

Regina, C., Ferrara C. (2017). *Service-Learning in Central and Eastern Europe. Handbook for Engaged Teachers and Students*. Buenos Aires. CLAYSS.

PODKLAD 4 POSTUP IMPLEMENTÁCIE SL

PODKLAD 5 POSTUP PRI PLÁNOVANÍ A IMPLEMENTÁCII

Pred kurzom

1) Organizačné aspekty

- Zistite, či niekto na vašej katedre/vo vašej inštitúcii už absolvoval service learningové kurzy, a pokúste sa získať nejaké rady/mentorovanie (napr. preštudovaním obsahu kurzu alebo rozhovorom s kolegami).
- Pokiaľ ste sami, skúste zriadiť sieť podobne zmysľajúcich kolegov a študentov... pokiaľ nie, zistite, akú podporu môžete získať od vlastnej katedry/inštitúcie pri otváraní service learningového kurzu.
- Nezabudnite si pozrieť pravidlá a dodržiavať katedrovú/inštitucionálnu politiku týkajúcu sa zmien v učebných osnovách/sylaboch a spolupráce s neakademickými partnermi (napr. zmluvy).
- Premýšľajte o svojich potenciálnych komunitných partneroch a o tom, ako šíriť svoj nápad – zmapujte rôzne organizácie/inštitúcie vo vašej miestnej komunite, ktoré by mohli pracovať v oblasti vašich odborných/výskumných záujmov/kurzov... naplánujte si s nimi stretnutie... pozvite ich na svoju univerzitu a prediskutujte svoj nápad... vážte si ich spätnú väzbu... zistite, či chcú/potrebujú zmluvu s vašou inštitúciou... diskutujte o ich potrebách a očakávaniach...
- Pracujte na svojom nápade! Podelte sa oň a získajte spätnú väzbu – je to možné? Je to realistické? Staví to vašu katedru/inštitúciu, študentov alebo vás do „ohrozenia“...? (napr. politické riziko pri niektorých témach)
- Analyzujte, koľko času a svojej vlastnej kapacity môžete venovať vášmu service learningovému projektu/kurzu.

2) Aspekty kurzu

- Vráťte sa k výsledkom učenia vášho kurzu – uistite sa, že service learning je tou správnou metódou na ich dosiahnutie.
- Veľkosť skupiny – koľko študentov máte? Môžete ich všetkých zmysľuplne zapojiť?
- „Čo je malé, to je pekné“ – pokiaľ ide o váš prvý kontakt so stratégiou service learning, začnite plánovať v malých krokoch (napr. malý projekt, menšie skupiny študentov, jeden komunitný partner...).
- Rozviňte svoje učebné osnovy/sylaby včas – starostlivo premýšľajte o potenciálnych interaktívnych metódach, ktoré môžete použiť na svojich hodinách.
- Premýšľajte o odpovediach na tieto otázky: Ako overíte záujmy, potreby a priority komunity, s ktorou budete pracovať? Kto bude rozhodovať o tom, aké aktivity/činnosti budú v komunite rozvíjané? Kto sa zúčastní diagnostického procesu? Budú organizácie partnerských komunit prijímatelia, spolupracovníci alebo spoluúčastníci projektu?

3) Študenti

- Nezabudnite si prezrieť rôzne právne otázky týkajúce sa bezpečnosti a poistenia študentov.
- Premýšľajte o tom, ktorú skupinu študentov chcete zapojiť do service learningového kurzu – bakalársky alebo magisterský stupeň? Premýšľajte o ich schopnosti zapojiť sa do vášho service learningového kurzu/projektu.
- Premýšľajte o tom, ako môžete propagovať service learning a svoj kurz medzi študentmi (najmä pokiaľ ide o voliteľný predmet) a ako ich môžete motivovať k zapojeniu.

Po zahájení kurzu

1) Organizačné aspekty/Komunita

- Ako veľmi sa môžu vaši komunitní partneri a/alebo študenti zapojiť do (re)organizácie kurzu?

2) Aspekty kurzu

- Uistite sa, že vzdelávacie ciele kurzu sú dobre spojené s plánovanou službou (či má služba potenciál dosiahnuť stanovené ciele/výstupy učenia) a podelte sa so svojimi očakávaniami so svojim študentstvom – buďte realistickí ohľadom „záchrany sveta“, nechcete, aby boli vaši študenti sklamaní.
- Pripravte svojich študentov na možnú neistotu počas procesu.
- Zapojte do svojho kurzu niektorých profesionálov z komunity (neakademikov) – nechajte ich spolupracovať so svojimi študentmi – nech idú študenti do komunity/partnerských organizácií.
- Premýšľajte o otázkach: Aké väzby na učebné osnovy bude mať projekt? Ktoré ďalšie by sa mohli vyvinúť? V akých skupinách a na akých odboroch? Aké ďalšie akademické oblasti by sa dali pridružiť k service learningu? Ako by ich mohli prizvať k spolupráci? K akým inštitucionálnym mechanizmom by sme sa mali uchýliť, aby sme prepojili kurikulárne/akademické oblasti so service learningovým projektom? Sú stanovené ciele služby aj ciele učenia? Ako je služba prepojená s učením a ako je toto spojenie utvárané?

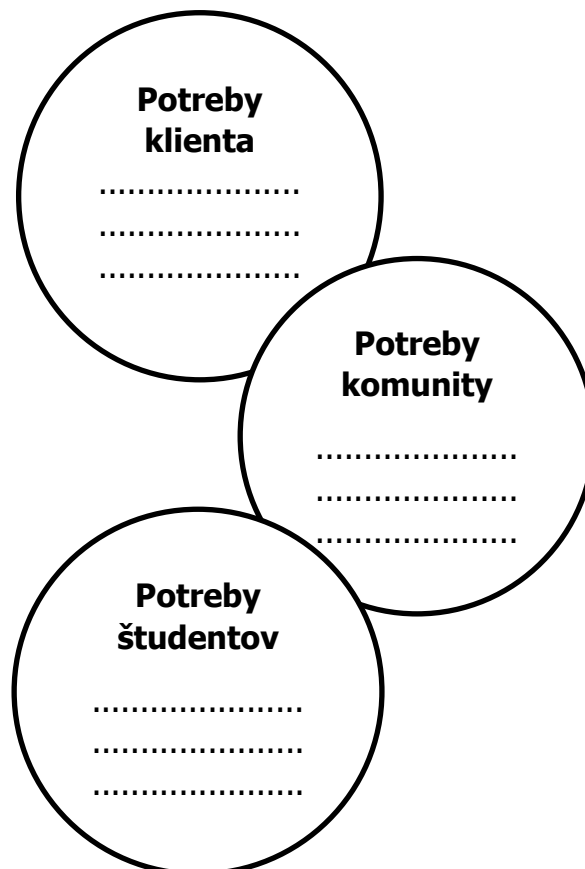
3) Študenti

- Nezabudnite poskytovať všetky informácie o kurze svojim študentom (napr. čo budete robiť, ako absolvujú tento kurz, s kým budete spolupracovať, čo sa od nich očakáva) a založte vhodné komunikačné kanály (napr. facebooková skupina/online kurzová platforma...).
- Informujte študentov o princípoch service learningu (napr. uistite sa, že diskutujete o dôležitosti oceňovania znalostí pochádzajúcich z komunity, reciprocity v procese...).
- Definujte pracovné pravidlá a skupiny/rolu spolu so svojimi študentmi – práva a povinnosti tiež z hľadiska etických a právnych otázok (v komunikácii s partnerom alebo pri podávaní správ) – definujte „hranice“.
- Premýšľať o zapojení študentov do rozhodovacieho procesu týkajúceho sa témy projektu a ako bude riešený, napríklad: v ktorých fázach procesu sú študenti zapojení (diagnostika, plánovanie, implementácia, hodnotenie atď.)? Akými spôsobmi? Zahŕňa projekt rôzne aktivity, na ktorých sa môžu rôzni študenti zúčastniť podľa svojich schopností/kompetencií/znalostí?

PODKLAD 6 ŠABLÓNA NA PRÍPRAVU SERVICE LEARNINGOVÉHO KURZU

Skôr než začnete realizovať service learningový kurz, odporúčame vám odpovedať na niekoľko otázok. Odpovede sú súčasťou plánovania kurzu a zapojením service learningu do vášho vyučovacieho procesu.

1. Aký je postoj vašej univerzity/fakulty/katedry a ďalších učiteľov, pokiaľ ide o komunitné aktivity študentov? Aké sú skúsenosti s takýmito aktivitami?
2. Aký je váš postoj ku komunitným aktivitám a skúsenosť s nimi?
3. Popíšte svoju motiváciu. Prečo chcete implementovať service learning?
4. Aké sú potreby vašej fakulty alebo katedry? Ktoré potreby môžu byť vďaka implementácii service learningu naplnené?
5. Aké sú potreby vašich študentov?
6. Aké sú potreby komunity a organizácie? Ako zrealizujete mapovanie potrieb? Ako sa spojíte s potenciálnymi partnermi?

Potreby klienta
.....
.....
.....

Potreby komunity
.....
.....
.....

Potreby študentov
.....
.....
.....

7. Aké sú možnosti implementácie service learningu na vašej škole/katedre? Aké prínosy implementácie service learningu očakávate na vašej škole? Potrebujete povolenie na implementáciu service learningu do vášho kurzu?

8. Aké sú ciele implementácie service learningu týkajúce sa vašich študentov? Aké znalosti, zručnosti a kompetencie chcete rozvíjať? Aké skúsenosti by implementácia service learningu mala priniesť? Čo by sa mali naučiť?

9. Aké sú ciele implementácie service learningu smerom ku komunite? Aké sú očakávané prínosy pre komunitných partnerov?

10. Naplánujte ďalšie aspekty implementácie service learningu vo vašom kurze:

a) Aké sú vzdelávacie ciele kurzu?

b) Aké sú ciele služby?

c) Ako budete spolupracovať s partnermi v komunite? Ako sa bude komunita zapájať do procesu implementácie service learningu v rôznych fázach? Aká bude rola partnerov v komunite?

d) Ako sú prepojené ciele učenia a ciele služby?

e) O ktorý študijný program ide?

f) Je kurz voliteľný alebo povinný?

g) Ako budete motivovať študentov k účasti na kurze?

h) Ktorý model service learningu budete implementovať a prečo?

i) Koľko študentov bude navštevovať kurz?

j) Aká bude rola študentov v rôznych štádiách implementácie service learningu? Ako budú zapájaní?

k) Aké sú predpoklady na absolvovanie/zvládnutie kurzu? Ako budete študentov hodnotiť?

l) Aký dlhý bude service learningový projekt (jeden semester...)?

m) Kde bude projekt realizovaný?

n) Koľko učiteľov sa kurzu zúčastní?

o) Ako budete robiť reflexiu so svojimi študentmi? Aké metódy plánujete použiť?

p) Ako vyhodnotíte implementáciu service learningu? Ako budú do hodnotenia zapojení rôzni aktéri?

q) Ako budete reportovať o service learningových projektoch?

r) Ako budete propagovať service learningové projekty?

11. Aké výzvy a problémy si myslíte, že budete musieť riešiť počas implementácie service learningu?

12. Čím začnete? Potrebujete nejakú podporu? Kto vám môže pomôcť?

PODKLAD 7 PRÍKLADY REFLEXIE

Snímka 1 – dostatočná reflexia

Toto je prvýkrát, keď mi boli moje znalosti užitočné pri riešení praktického problému, ktorému som čelila. Predtým to vyzeralo ako abstraktné a teraz to zrazu dávalo zmysel. Myslela som si, že to bude oveľa jednoduchšie. Veľa komunikácie, nedorozumení, kompromisov. Komunitný partner toho mal dosť a my sme sa museli prispôbiť jeho programu. Našťastie som mala tím a spoločnými silami sme situáciu zvládli. Veľa som sa toho dozvedela o svojej budúcej profesii. Nemôžem sa dočkať, až začnem pracovať. Komunitnému partnerovi sa ten projekt páčil a spojenie si udržíme pre prípadnú budúcu spoluprácu. Možno, že v budúcnosti budeme spoločne pracovať na nejakom inom projekte. (Nensi, 2016)

Snímka 2 – nedostatočná reflexia

Občas som sa zapájal, ale vlastne som sa nič nenaučil. Myslím, že som premárnil čas. Nevidím zmysel pracovať tak tvrdo a takú dlhú dobu, a to všetko zadarmo. Nevidím žiadnu spojitosť s vyučovaním na kurze. Mohol som využiť svoj čas efektívnejšie. Komunitný partner sa o projekt vôbec nezaujímal. Boli sme len votrelci v jeho veľmi nabitom programe. (John, 2017)

Ďalšie témy

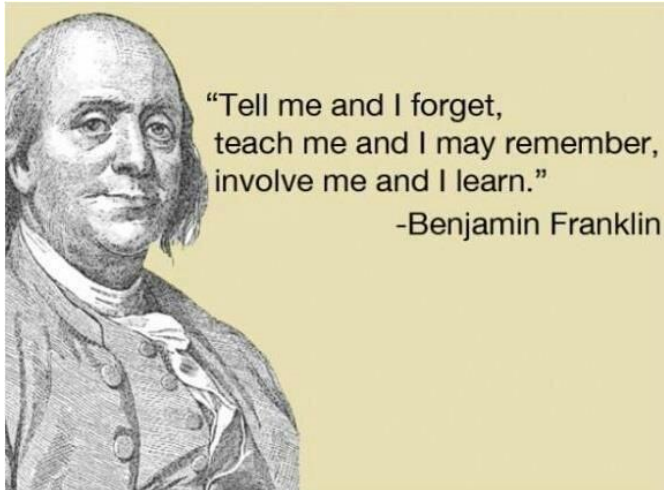
- je to nepretržitá práca počas celého semestra
- čo hovorí jeho tím (zúčastnil sa tímovej práce?)
- komunita sa musí prispôbiť výstupu kurzu
- porozumenie service learningu
- potreba komunitného partnera a komunikácie
- reflexibilný prístup počas semestra voči komunitnému partnerovi a jeho potrebám

PODKLAD 8 REFLEXIA V SERVICE LEARNINGU

Prečo spájame service learning a reflexiu?

„Service learning je forma zážitkového vzdelávania, kde k učeniu dochádza prostredníctvom cyklu akcie a reflexie, pretože študenti pracujú s ostatnými prostredníctvom procesu aplikácie toho, čo sa učia, na komunitné problémy, zároveň reflektujú svoje skúsenosti pri hľadaní spôsobov, ako dosiahnuť ciele služby, a snažia sa aj o hlbšie porozumenie sebe samým.“ (Eyler & Giles, 1999)

Experimentálne učenie

Najbežnejší prístup ku Kolbovmu cyklu zážitkového učenia je možné vyjadriť pomocou grafu:

Zdroj: <https://serc.carleton.edu/sp/library/enviropjects/what.html>, prevzaté 31. augusta 2018.

Teória zážitkového učenia

David A. Kolb (1984) definuje zážitkové učenie ako „proces, ktorým sú znalosti vytvárané prostredníctvom transformácie skúseností. Znalosti sú výsledkom kombinácie uchopenia a transformácie skúseností“.

Kolbova zážitková teória učenia predstavuje cyklus štyroch prvkov

1. konkrétne skúsenosti (CE)
2. reflexívne pozorovanie (RO)
3. abstraktné poňatie (AC)
4. aktívne experimenty (AE)

„Cyklus začína zážitkom, ktorý študent prežil, nasleduje príležitosť na reflexiu tejto skúsenosti. Až potom môžu študenti konceptualizovať a vyvodiť závery o tom, čo prežili a pozorovali, čo povedie k ďalším aktivitám, v ktorých budú študenti experimentovať s rôznymi spôsobmi správania sa.“ (Oxendine, Robinson & Willson, 2004)

Ako klásť reflexívne otázky?

Čo?

- Čo sa stalo?
- Čo si pozoroval?
- Aký problém je riešený alebo akej skupine v spoločnosti sa pomáhalo?

A čo...?

- Naučili ste sa nové zručnosti?
- Počuli ste alebo pociťovali ste niečo, čo vás prekvapilo?
- Ako sa vaše skúsenosti odlišujú od toho, čo ste očakávali?
- Aký vplyv to malo na spôsob, akým vidíte situáciu/skúsenosti? (Aký uhol pohľadu na vec máte?)
- Čo sa vám na tej skúsenosti páčilo/nepáčilo?
- Čo ste sa dozvedeli o ľuďoch/komunite?
- Ktoré z potrieb/problémov v komunite sú naliehavé?
- Ako tento projekt rieši tieto potreby?

Čo teraz?

- Aké sú hlavné príčiny riešeného problému?
- Aké ďalšie práce sa v súčasnej dobe venujú riešeniu tohto problému?
- Čo ste sa v rámci vzniknutej situácie naučili?
- Ako a kde takéto znalosti môžete využiť?
- Čo by ste sa chceli dozvedieť viac v spojitosti s týmto projektom alebo problémom?
- Aké ďalšie kroky sú nutné k riešeniu akýchkoľvek problémov alebo ťažkostí?
- S ktorými informáciami sa môžete podeliť so svojimi vrstovníkmi alebo komunitou?
- Keby ste mohli projekt urobiť znova, čo by ste urobili inak?

Zdroj: <https://sl.engagement.uconn.edu/critical-reflection-for-service-learning/#>, prevzaté 31. augusta 2018.

Prvky reflexie

Efektívne stratégie podporujúce reflexiu sú založené na štyroch základných prvkoch známych ako „4 C“ v reflexii (Eyler, Giles & Schmiede, 1996). Ide o tieto prvky (v anglickom jazyku každý zo 4 krokov začína písmenom „C“ – preto 4 C):

Prebiehajúca reflexia: Reflexia by mala byť stálou súčasťou vzdelávania žiaka, mala by sa odohrávať pred zážitkom, počas neho aj po zážitku.

Prepojená reflexia: Prepojte „službu“ v komunite so štruktúrovaným „učením“ v triede. Bez štruktúrovanej reflexie sa študentom nepodarí preklenúť priepasť medzi konkrétnymi skúsenosťami spojenými so službou komunite a abstraktnými problémami diskutovanými v triede.

Podnetná reflexia: Školitelia by mali byť pripravení kladť otázky a predkladať nápady, ktoré sú neznáme alebo aj dokonca provokatívne, s cieľom primäť žiaka zvažovať rôzne perspektívy, ale vždy v rešpektujúcej atmosfére. Reflexia musí študentov podnietiť a provokovať kriticky myslieť.

Kontextová reflexia: Zaisťuje, aby reflexívne aktivity alebo témy boli vo vzťahu ku skúsenostiam študentov primerané a zmysluplné.

Zdroj: <https://sl.engagement.uconn.edu/critical-reflection-for-service-learning/#>, prevzaté 31. augusta 2018.

Podnety na realizáciu reflexie:

Reflexia sa môže odohrávať v triede, v komunitnej organizácii alebo individuálne v rámci kurzu. Existuje celý rad zmysluplných reflexívnych praktík a stratégií, ktoré môžu byť začlenené do service learningu, vrátane často používaných prístupov uvedených nižšie.

- **Časopisy:** Písanie do časopisov je v rámci service learningového programu často využívané, cieľom je zvýrazniť reflexiu. Najviac prínosné je, keď školitelia/učitelia kladú kľúčové analytické otázky.
- **Etnografia:** Študenti zachycujú svoje komunitné skúsenosti prostredníctvom terénnych poznámok.
- **Prípadová štúdia:** Študenti analyzujú problém/tému organizácie a vypracujú prípadovú štúdiu s cieľom identifikovať, ktoré rozhodnutie je treba urobiť.
- **Prezentácia prostredníctvom multimédií:** Študenti vytvoria video alebo fotografický dokument o komunitnom zážitku.
- **Teoretické aplikačné papiere:** Študenti vyberú hlavnú teóriu, ktorá je predmetom kurzu, a analyzujú jej aplikáciu na skúsenosti v komunite.
- **Agentúrne analytické dokumenty:** Študenti identifikujú organizačnú štruktúru, kultúru a poslanie organizácie, v ktorej pracovali.
- **Prezentácia pre komunitné organizácie:** Študenti prezentujú prácu zamestnancom komunitných organizácií, členom predstavenstva a účastníkom projektu.
- **Rečníci:** Pozvite členov komunity alebo zamestnancov organizácie do školy, aby prezentovali konkrétne problematické oblasti.
- **Skupinová diskusia:** Prostredníctvom riadenej diskusie študenti kriticky premýšľajú o svojich service learningových skúsenostiach.

- **Komunitné udalosti:** Identifikujte komunitné udalosti, ktorých sa študenti môžu zúčastniť, aby sa dozvedeli viac o otázkach, ktoré riešia v service learningovom projekte.
- **Mapovanie:** Vytvorte vizuálnu mapu, ktorá ukazuje, ako sa service learningová skúsenosť prepája s väčšími problémami na štátnej/národnej/globálnej úrovni.
- **Videá:** Pozrite si video alebo dokument a vyvolajte diskusiu o kritických problémoch, ktoré sa týkajú ich service learningovej skúsenosti.
- **Listy editorovi:** Študenti píšú list editorovi alebo vládnym úradníkom, ktorí sa zaoberajú otázkami dôležitými pre komunitné organizácie, v ktorých pracujú.
- **Kreatívne projekty:** Študenti vytvoria koláž alebo zložia báseň či pieseň, aby vyjadrili svoj zážitok.
- **Blog:** Vytvorte blog kurzu, kde študenti môžu uverejňovať svoje skúsenosti.
- **Reflexné čítanie:** Nájdite články, básne, príbehy alebo piesne, ktoré sa vzťahujú na službu, ktorú študenti vykonávajú, a ktoré by mali potenciál vyvolať diskusiu.

Zdroj: <https://sl.engagement.uconn.edu/critical-reflection-for-service-learning/#>, prevzaté 31. augusta 2018.

Ukážka reflexívnych otázok

- Aká je vaša rola v organizačnej štruktúre komunity?
- Aké boli vaše počiatočné očakávania? Zmenili sa tieto očakávania? Ako? Prečo?
- Je niečo, čo vám vďaka komunitnému zapojeniu otvorilo oči?
- Ako sa motivujete k návratu do svojej vlastnej roly/pozície, keď sa na to necítite?
- Aké konkrétne zručnosti ste použili v organizácii?
- Popíšte osobu, s ktorou ste sa stretli v komunite a ktorá na vás urobila silný dojem, pozitívny alebo negatívny.
- Vidíte výhody komunitnej práce? Prečo áno alebo prečo nie?
- Zmenil sa váš pohľad na cieľovú skupinu/populáciu, s ktorou ste pracovali? Ako?
- Ako ovplyvňuje životné prostredie a sociálne podmienky užívateľa služieb danej organizácie?
- Aké inštitucionálne štruktúry existujú vo vašej organizácii alebo komunite? Ako vás ovplyvňujú ľudia, s ktorými pracujete?
- Ovplyvnila táto skúsenosť váš pohľad na svet? Ako?
- Boli vaše kariérne možnosti rozšírené vďaka service learningovej skúsenosti?
- Prečo existuje organizácia, pre ktorú pracujete?
- Prekvapilo vás niečo na vašom zapojení do komunity? Pokiaľ áno, čo?
- Čo z toho, čo ste urobili, sa vám zdalo byť v komunite efektívne alebo neefektívne?
- Ako sa zmenilo/mení vaše chápanie komunity v dôsledku vašej účasti na tomto projekte?
- Ako môžete pokračovať vo svojom zapojení do tejto skupiny alebo spoločenského problému?
- Ako môžete vzdelávať ostatných alebo zvýšiť povedomie o tejto skupine alebo spoločenskom probléme?
- Aké sú najťažšie alebo najuspokojivejšie časti vašej práce? Prečo?
- Diskutujte o akýchkoľvek sklamaniach alebo úspechoch vášho projektu. Čo ste sa z toho naučili?
- Už ste sa počas svojej komunitnej práce stretli s tým, že ste „outsiderom“? Ako sa líši byť „outsiderom“ od toho, že ste „znalcom alebo expertom“?
- Ako sú vaše hodnoty vyjadrené prostredníctvom vašej komunitnej práce?
- Čo pri práci s komunitou vo vás vyvoláva nepríjemné pocity? Prečo?
- Doplňte tuto vetu: Kvôli/vďaka service learningu som...

Zdroj: <https://sl.engagement.uconn.edu/critical-reflection-for-service-learning/#>, prevzaté 31. augusta 2018.

Literatúra

Critical Reflection for Service Learning. University of Connecticut, <https://sl.engagement.uconn.edu/critical-reflection-for-service-learning/#>, prevzaté 31. augusta 2018.

Pedagogy in Action, the SERC Portal za Educators (2018). <https://serc.carleton.edu/sp/library/enviroprojects/what.html>, prevzaté 31. augusta 2018.

Eyler, J., Giles, D. E. & Schmiede, A. (1996). *A Practitioner's Guide to Reflection in Service-Learning identify, Student voices and reflection*. Vanderbilt University, 1996.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. New Jersey: Prentice-Hall.

Oxendine, C., Robinson, J. & Willson, G. (2004). *Experiential Learning. Learning, Teaching & Technology*, ebook.

Eyler, J. & Giles, D. E. 1999, <https://serc.carleton.edu/sp/library/service/what.html>.

PODKLAD 9 PRÍKLAD EVALVAČNÉHO DOTAZNÍKA

Vyplňte, prosím, všetky otázky v dotazníku. Všetky vaše odpovede budú použité na zlepšenie budúcich školení.

1. Zhodnoťte užitočnosť rôznych častí školenia pomocou hodnotiacej stupnice (prejdite všetky časti školenia):

1 – Veľmi užitočné 2 – Čiastočne užitočné 3 – Neužitočné

Časti školenia	1	2	3
Lekcia 1 Úvod ku školeniu			
Lekcia 2 Tretie poslanie univerzít			
Lekcia 3 SL – charakteristika a definície			
Lekcia 4 Koncepčný kvadrantový model SL a vzájomná prenositeľnosť jeho prvkov			
Lekcia 5 Kroky a proces (plánovania a implementácie)			
Lekcia 6 Reflexia v SL			
Lekcia 7 Evalvácia, zakončenie a oslava			
Lekcia 8 Dokumentácia, komunikácia, propagácia			
Lekcia 9 Šablóna na prípravu SL kurzu a jeho evalváciu			

2. Vyjadrite mieru súhlasu s nasledujúcimi výroky:

1 silný súhlas 5 silný nesúhlas

Výroky	1	2	3	4	5
Znalosti a zručnosti získané v rámci školenia využijem v ďalšej práci so študentmi.					
Školenie naplnilo moje očakávania.					
Počas školenia som získal potrebné znalosti o SL metodológii a zručnosti.					
Prezentácia bola jasná a zrozumiteľná.					
Prezentácia bola zaujímavá a inšpiratívna.					
Počas školenia som mal dost priestoru deliť sa o svoje skúsenosti s ostatnými účastníkmi.					
Počas školenia som mal dostatok príležitostí aktívne sa zapojiť.					
Množstvo poskytnutých materiálov (písomné materiály, PowerPointová prezentácia, odkazy na literatúru, internetové zdroje a webové stránky) bolo správne odhadnuté.					
Poskytnuté materiály (písomné materiály, PowerPointová prezentácia, odkazy na literatúru, internetové zdroje a webové stránky) boli jasné a zrozumiteľné.					
Počas školenia som mal dostatok príležitostí niečo sa naučiť.					

Som spokojný s celkovou kvalitou školenia.					
Rozdané materiály a letáky pre účastníkov boli úplne dostačujúce.					
Miesto stretnutia aj občerstvenie boli v poriadku.					
Čas vyhradený pre školenie bol optimálne využitý.					

3. Čo ste sa počas školenia naučili?

4. Prosím, opíšte tú časť školenia, ktorá na vás najviac zapôsobila.

5. Aké zmeny alebo odporúčania máte pre školiteľa?

6. Sem môžete doplniť ďalšie prípadné komentáre:

PRÍLOHY – SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ PARTNERSKÝCH KRAJÍN

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní v Rakúsku](#)

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní v Chorvátsku](#)

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní v Českej republike](#)

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní v Rumunsku](#)

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní na Slovensku](#)

[Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní v Nemecku](#)

SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ V RAKÚSKU

Tretie poslanie je motorom k zahájeniu zmien mimo vedeckého systému a k nájdeniu odpovede na rôzne spoločenské výzvy. Patria sem napríklad odkazy a články o výsledkoch výskumu v médiách rovnako ako service learning. Tretie poslanie sa zameriava na kontakt medzi akademickým svetom a vonkajším svetom v oblastiach výučby a výskumu. Na jednej strane má tretie poslanie ekonomický rozmer, v ktorom je možné rozoznať ekonomický model zameraný na zdroje (napr. prenos technológií), na druhej strane spoločenský rozmer, ktorý je možné vnímať ako spoločenské porozumenie vede. Tretie poslanie je považované za spôsob myslenia pri napĺňaní prvých dvoch posaní.¹ Service learning je vnímaný ako súčasť tretieho posania. Stal sa dôležitou súčasťou vzdelávacieho systému v Rakúsku vďaka tomu, že sa venuje service learningu a významu tretieho posania pre univerzity, ako aj pre spoločnosť. Service learning ako nástroj plnenia tretieho posania patrí k vzdelávaniu, ovplyvňuje tak obidve posania spoločne – vzdelávanie aj tretie poslanie univerzity.

V roku 2017 Spolkové ministerstvo pre vedu, výskum a ekonomiku Rakúska vydalo **Národnú stratégiu sociálnej dimenzie vysokoškolského vzdelávania**. I keď cieľom týchto „akčných línií“ je uľahčiť prístup k vysokoškolskému vzdelávaniu študentom rôzneho pôvodu a pojem service learning nie je vyslovene uvedený, niektoré opatrenia zahŕňajú obsah service learningu v najširšom zmysle slova. Napríklad „Akčná línia 3: uznávanie a validácia informálnych a neformálnych kompetencií“, ktorá zmieňuje potrebu „konečných medziodvetvových dohôd o stratégii pre validáciu neformálneho a informálneho učenia v rámci **Stratégie celoživotného vzdelávania v Rakúsku**, LLL: 2020“². Uvedená rakúska LLL: Stratégia 2020 v súlade s „Akčnou líniou 6“ zahŕňa „posilnenie“ komunitného vzdelávania „prostredníctvom komunitných inštitúcií a v organizovanej občianskej spoločnosti“³.

Na podporu komunitného učenia bola vytvorená platforma **Atlas dobrej výučby**⁴, ktorú implementovalo Spolkové ministerstvo vedy, výskumu a ekonomiky v spolupráci s rakúskymi vysokými školami. Web tiež poskytuje príklady dobrej praxe na tému service learning s podrobným opisom kurzov a odporúčaniami pri ich uvádzaní do praxe.

Niekoľko rakúskych univerzít, univerzít aplikovaných vied a vysokých pedagogických škôl už niekoľko rokov úspešne poskytuje service learningové kurzy⁵. Viedenská univerzita napríklad spustila platformu pre učiteľov vo vysokoškolskom vzdelávaní s cieľom získať informácie o service learningu a deliť sa o nápady a informácie o kurzoch. Inštitucionálne jednotky, ako je Servisné a kompetenčné centrum pre inovatívnu výučbu a učenie na Univerzite aplikovaných vied v St. Pöltene alebo Centrum pre výučbové technológie a inovácie na Univerzitej vysokej škole pre učiteľov vo Viedni, ako aj niekoľko ďalších, taktiež vedú workshopy na podporu vzdelávania vysokoškolských učiteľov v téme service learning.⁶

Pripravila Maria Haupt

¹ Pinheiro, R., Langa, P. & Pausits, A. (2015). The institutionalization of universities' third mission: introduction to the special issue. *European Journal of Higher Education* 5(3), p. 227-232.

² Federal Ministry of Science, Research and Economics (2017): *National strategy on the social dimension of higher education. Towards more inclusive access and wider participation*. Brief summary, p. 5.

³ Republik Österreich (2011): *Strategie zum lebensbegleitenden Lernen in Österreich*. LLL:2020, p. 32.

⁴ Atlas der guten Lehre: <http://www.gutelehre.at> (31. 03. 2019).

⁵ Príklady dobrej praxe v Rakúsku nájdete tiež v správe „Europe Engage. Rozvíjanie kultúry občianskej angažovanosti prostredníctvom service learningu v rámci vysokoškolského vzdelávania v Európe. Správa: Identifikácia dobrej praxe“ (2016): <http://europeengagedotorg.files.wordpress.com/2015/10/o2a2-full.pdf> (31. 03. 2019).

⁶ Viac: <http://thirdmission.univie.ac.at/service-learning/> (31 .03. 2019).

SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ V CHORVÁTSKU

Prvé snahy o zriadenie „skutočných“ service learningových kurzov vo vysokoškolskom vzdelávaní v Chorvátsku je možné vidieť na konci 90. rokov. Na Katedre pedagogiky Fakulty humanitných a sociálnych vied Univerzity v Rijeke bol zahájený modul *vzdelávanie pre rozvoj občianskej spoločnosti* v akademickom roku 1997/1998. V tej dobe sa modul skladal z troch kurzov – *vzdelávanie pre rozvoj občianskej spoločnosti*, *pedagogika voľného času a zážitkové učenie v mimoškolských činnostiach* – a všetky tri kurzy trvali celý akademický rok. V rámci ich vlastných (profesijných) záujmov sa od študentov očakávalo, že naviažu udržateľný vzťah s miestnymi mimovládnyimi organizáciami, zapoja sa do konkrétnych projektov a aktivít, ktoré by mohli reflektovať niektoré otázky miestneho významu a prispievať k ich riešeniam, a nakoniec budú informovať o svojej angažovanosti prostredníctvom rôznych úloh a formou reflexívnych denníkov.

Podobné iniciatívy (aj keď nie vždy nastavené tak, aby sa riadili zásadami service learningu) sa začali objavovať na rôznych univerzitách od začiatku roku 2000, avšak dominovali v oblasti sociálnych vied. Akademickí pracovníci z Univerzity v Rijeke (Fakulta humanitných a sociálnych vied, Ekonomicko-správna fakulta) a z Univerzity v Záhrebe (Fakulta pedagogických a rehabilitačných vied, Fakulta politológie a Fakulta humanitných a sociálnych vied) boli práve tými, kto vniesol pedagogiku založenú na service learningu a inovácie do vysokoškolského vzdelávania a učenia. Takéto iniciatívy boli sporadické, obvykle bez akejkoľvek špeciálnej inštitucionálnej podpory a boli zakotvené do voliteľných, nie povinných kurzov.

Prvý impulz na udržateľnejšie service learningové kurzy sa objavil v roku 2017 v rámci operačného programu „Efektívne ľudské zdroje 2014 – 2020“ Európskeho sociálneho fondu. Úrad pre spoluprácu s mimovládnyimi organizáciami Chorvátskej republiky ako sprostredkujúci orgán úrovne 1 v rámci uvedeného operačného programu vydal rozhodnutie o financovaní projektov *Podpora rozvoja partnerstva organizácií občianskej spoločnosti a vyšších vzdelávacích inštitúcií pre zavádzanie service learningových programov*. Hlavným cieľom výzvy bolo zvýšiť počet študentov, ktorí získali praktické znalosti a zručnosti uplatniteľné pri riešení konkrétnych sociálnych problémov a s perspektívou prispievať k rozvoju komunity. Konkrétnymi cieľmi boli tieto: (I) Posilniť profesijné, analytické a advokačné kapacity organizácií občianskej spoločnosti prostredníctvom spolupráce s vysokoškolskými inštitúciami a (II) zaviesť na vysokých školách v rámci systematického vzdelávania udržateľné študijné programy, ktoré posilnia sociálnu zodpovednosť akademických pracovníkov a študentov. Bolo to po prvýkrát v Chorvátsku (a pravdepodobne aj v Európe), že časť programu ESF sa zamerala priamo na rozvoj service learningových programov/kurzov na vysokoškolskej úrovni, alokovala na výzvu približne 3,6 mil. EUR, rozdeliteľných najviac na dvadsaťštyri (financovaných) projektov.

Výzva významne prispela (a stále prispieva) k propagácii pedagogiky založenej na service learningu v Chorvátsku. Päť národných verejných univerzít – v Záhrebe, v Splite, v Rijeke, v Osijeku a v Dubrovniku – a niekoľko univerzít aplikovaných vied zapojených ako partnerské inštitúcie zrealizovalo projekty s mimovládnyimi organizáciami, ktoré boli formálne zriadené ako projektoví žiadatelia. Sieť partnerských inštitúcií vytvorená okolo týchto dvadsiatich štyroch projektov ukazuje rozmanitosť a množstvo (akademických) vedných odborov, ako aj právny status partnerov a pracovnej oblasti. Tieto projekty slúžia ako platforma pre spoluprácu medzi mimovládnyimi organizáciami (pracujúce v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnej starostlivosti, politiky a verejnej politiky, menších, ľudských práv, LGBT, bezdomovectva, udržateľnosti, politickej účasti atď.), profesijnými združeniami, výskumnými

inštitútmi, miestnymi a regionálnymi dobrovoľníckymi centrami, štátnymi agentúrami a centrami a študentskými združeniami.

Väčšina projektov bola/je organizovaná na podobnej platforme, ponúkajúcej vzdelávacie školenia pre akademických pracovníkov a ďalšie partnerské organizácie, prezentačný seminár o service learningu pre študentov, vypracovanie príručiek pre začiatočníkov a ďalšie užitočné materiály (dostupné v tlačenej podobe, ale aj online), zriadenie pracovných skupín na diskusiu o možnostiach a formách spoločného rozvoja vysokoškolských service learningových kurzov, zriadenie univerzitných/fakultných stredísk pre výučbu service learningu (napr. Ekonomická fakulta na Univerzite v Splite), organizovanie akcií pre širokú verejnosť a konferencií k ďalšej podpore service learningu a myšlienky sociálne zodpovednej univerzity.

Medzi nimi bola napríklad *Prvá chorvátska konferencia o výučbe service learningu na univerzitách: Životné prostredie a vzdelávanie v oblasti udržateľného rozvoja v Chorvátsku*, organizovaná Asociáciou pre prírodu, životné prostredie a udržateľný rozvoj a ich partnerskými fakultami z Univerzity v Splite. Na konferencii sa zišlo okolo šesťdesiat účastníkov (akademikov, odborníkov, mimovládnych organizácií, študentov, finančných agentúr), ktorí sa zapojili do výmeny existujúcich znalostí, skúseností a výziev súvisiacich s poskytovaním service learningových kurzov v národnom a medzinárodnom kontexte. Konferencia poslúžila ako dôležitá platforma prepájajúca niektorých hlavných aktérov service learningových programov/kurzov v Chorvátsku. Iniciatíva na vytvorenie prvej service learningovej siete v Chorvátsku patrí medzi významné výsledky konferencie, rovnako ako zverejnené konferenčné zborníky (v tlačenej verzii aj online), ako prvé svojho druhu, zamerané výhradne na referáty súvisiace so service learningom v oblasti vysokoškolského vzdelávacieho systému v Chorvátsku.

Opísané iniciatívy nemajú dlhú históriu, preto ich musí preveriť čas. Posledné dva roky však potvrdzujú výrazný rozvoj service learningového vzdelávania na chorvátskych univerzitách, ktorý by mal pokračovať a zároveň by naň mal nadviazať výskum, ktorého výsledky najpresvedčivejšie preukážu mieru úspešnosti implementácie service learningu do vzdelávania v Chorvátsku.

Pripravila Bojana Čulum Ilić

SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ V ČESKEJ REPUBLIKE

V Českej republike existuje samostatný zákon o vysokých školách (zákon o vysokých školách č.111/1998 Sb.), ktorý spolu s nariadeniami vlády (Ministerstvo školstva, mládeže a tělovýchovy ČR – MŠMT) určuje rolu a postavenie vysokých škôl v českej spoločnosti. Zákon stanovuje, že praktické školenia sú súčasťou bakalárskeho aj magisterského štúdia a inštitúcie by mali študentom poskytnúť možnosť získať teoretické i praktické zručnosti. V úvodných ustanoveniach zákon navyše uvádza, že vysokoškolské inštitúcie:

- a) „ponúkajú ďalšie formy vzdelávania; uľahčujú získavanie, rozširovanie, prehľbovanie a obnovovanie znalostí v rôznych oblastiach učenia a kultúry a tým prispievajú k celoživotnému vzdelávaniu;
- b) hrajú aktívnu rolu vo verejnej diskusii o sociálnych a etických otázkach, kultivujú kultúrnu rozmanitosť a vzájomné porozumenie, formujú občiansku spoločnosť a pripravujú mladšiu generáciu na život v takejto spoločnosti;
- c) prispievajú k rozvoju ako na národnej, tak na regionálnej úrovni pri spolupráci s rôznymi úrovňami štátnej správy a regionálnej a obecnej správy, ako aj s podnikateľskými a kultúrnymi komunitami.“

Tretia rola univerzít je navyše výslovne uvedená v *Bielej knihe o terciárnom vzdelávaní*, ktorá bola napísaná v roku 2008 kolektívom orgánov vysokoškolského vzdelávania pre MŠMT ČR, aby ministerstvu poskytla teoretický základ reformy systému vysokého školstva v ČR.

Ďalším právnym dokumentom, ktorý sa čiastočne zaoberá treťou rolou vzdelávacích inštitúcií, je Dlhodobý zámer pre vzdelávacie a vedecké účely; Výskum a inovačný rozvoj; Umelecké a iné tvorivé činnosti pre vysoké školy v rokoch 2016 – 2020. Tu nájdete informácie o meniacom sa prostredí, ktorému by sa mali vysoké školy prispôbiť predovšetkým posilnením úlohy angažovaného občianstva študentov, celoživotného vzdelávania a určením nových výziev. Tento dokument sa riadi zásadami stanovenými v Strategickom rámci európskej spolupráce vo vzdelávaní a odbornej príprave („ET 2020“).

Nariadenie vlády č. 275/2016 Sb. pojednáva o štandardoch pre získanie akreditácie pre študijné programy VŠ a kladie veľký dôraz na tretiu rolu vysokých škôl, presnejšie na spoluprácu so subjektmi mimo univerzity, sociálnu zodpovednosť alebo na praktické školenia (najmenej 8 týždňov v akademických a 12 týždňov v profesijne orientovaných bakalárskych programoch).

Každá univerzita má svoju vlastnú stratégiu, ako podporiť tretiu rolu; hlavné zameranie je nasmerované na aplikovaný výskum. Významný je rastúci záujem o podporu občianskej spoločnosti, charitatívnych a mimovládnych organizácií. Univerzity sú uznávané ako dôležití aktéri v spoločenskom a ekonomickom rozvoji.

Na záver je možné povedať, že v Českej republike existuje niekoľko právne záväzných dokumentov, ktoré otvorene vyzývajú k posilneniu tretej roly vysokých škôl v súlade s predpismi a odporučeniami EÚ. Tretia rola vysokých škôl v ČR je stále príliš široko definovaná – niektorí to vnímajú len ako súčasť PR a iní ako obchodné príležitosti pre univerzitu.

Zákon o vysokých školách č. 111/1998 Sb. uvádza, že verejné vysoké školy v Českej republike sú nezávislé, pokiaľ ide o stanovenie podmienok na prijatie na štúdium, stanovenie poplatkov za štúdium a návrh študijných programov. Preto je každý študijný program navrhnutý veľmi špecifickým spôsobom

a kurikulum sa na jednotlivých univerzitách/v študijných programoch líši. To tiež prináša veľa príležitostí pre rôzne aktivity na podporu tretieho poslania a zahájenie činností, ako je service learning.

Univerzita Palackého v Olomouci

Univerzita je povinná poskytovať študentom vynikajúce znalosti a skúsenosti, čo im umožňuje získavať a aplikovať znalosti z vybranej disciplíny a transformovať ich do nových príležitostí pre seba, svoju komunitu a svet. Univerzita bude rozvíjať aktivity v oblasti kultúrneho života, sociálneho života a zdravého životného štýlu. Bude aktívne hľadať viac príležitostí a reagovať na potreby spoločnosti.

Poslaním Univerzity Palackého v Olomouci je podporovať zapojenie študentov do všetkých oblastí výskumu, kultivovať kritické a kreatívne myslenie a vytvárať znalosti a poskytovať vysoko kvalitné vysokoškolské vzdelanie v širokej škále prírodných, lekárskejších, zdravotníckych, sociálnych a humanitných vied na bakalárskej, magisterskej a doktorandskej úrovni. Aktívne partnerstvo UP s regionálnou a globálnou komunitou prispieva k rozvoju intelektuálneho bohatstva spoločnosti, k jej udržateľnému vedeckému, technickému, kultúrnemu a sociálnemu rozvoju.

Tieto definície, prísahy a poslanie vytvárajú priestor pre výučbu/učenie sa teórii, jej aplikácii počas praxe, ale tiež jej testovanie a využitie v rámci služby spoločnosti a komunite, v ktorej človek žije. V januári 2018 prebehlo sedenie „za okrúhlym stolom“, ktorého sa zúčastnila väčšina fakúlt Univerzity Palackého a kde sa všetci mohli podeliť o svoje skúsenosti s aktivitami spojenými s tretím poslaním univerzity. Rektor UPOL uviedol, že UPOL by mala pracovať na svojom treťom poslaní a viacej spolupracovať s komunitami, ktoré univerzitu obklopujú. Účastníci informovali o svojich aktivitách na príslušnej fakulte, ktoré korešpondovali s princípmi service learningu.

Výsledky boli prekvapivo pozitívne – to znamená, že na všetkých zastúpených fakultách sa už podarilo implementovať niektoré service learningové aktivity do praxe. Niektoré z nich sú aplikované v oblasti terénnych stáží, iné v rámci dobrovoľného zapojenia študentov (s podporou učiteľov). Niektorí učitelia sa pri implementácii týchto aktivít zhodli tiež na konkrétnych výzvach a prekážkach. Na základe odpovedí účastníkov je zrejmé, že každá fakulta alebo dokonca katedra UPOL má odlišný organizačný prístup k service learningu (čiastočne na základe oblasti znalostí, ktoré poskytujú, a možností s tým spojenými). Väčšina učiteľov UPOL spolupracuje s organizáciami mimo univerzity pri implementácii service learningových aktivít. Niektorí zriadili svoje vlastné centrá, aby vytvorili priestor, kde študenti môžu implementovať získané znalosti – napr. Právna klinika alebo Centrum fyzikálnej analýzy.

Všetci členovia by radi pokračovali v spolupráci s Katedrou kresťanskej antropológie a sociálnej práce UPOL ako s partnerom SLIHE, aby zviditeľnili spoločensky zodpovedné činnosti (SRA) na UPOL a spoločne navrhli rámec pre implementáciu service learningu na UPOL. Všetci účastníci sú tiež otvorení podpore spolupráce naprieč fakultami a katedrami. Univerzita Palackého tiež vytvorila projekt s názvom Projekt UniOn – Občianska univerzita. Je to univerzitná platforma založená na partnerstve a dialógu s verejnosťou. V súlade so zákonom o vysokých školách (úvodné ustanovenie § 1) je UniON otvorený dobrovoľnej spolupráci so:

- a) základnými a strednými školami, klubmi seniorov, záujmovými združeniami a všetkými participantmi miestnych vzdelávacích akcií po celej Českej republike;
- b) študentmi a učiteľmi alebo združeniami združujúcimi pomoc, radu a povedomie v rôznych oblastiach ľudskej činnosti.

Zdroje:

https://is.muni.cz/th/wwu5t/Mikulova_DP.pdf

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/legislativa>

<https://www.tc.cz/cs/storage/a18e0e2993d1b54e85281edcfffbeda92e17c678?uid=a18e0e2993d1b54e85281edcfffbeda92e17c678>
http://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/Jakub/DZ_2016_2020.pdf
<http://denikreferendum.cz/clanek/16551-treti-role-podle-univerzity-karlovy>
<https://www.slideshare.net/ipnkredo/tet-role-eskch-vysokch-kol-vzkumn-zprva-ipn-kredo>
<https://www.asvsp.org/standardy/>
<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
https://files.upol.cz/sites/pub/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc={69665BFF-FF01-4C10-B925-8F9722D29332}&file=zprava_hodnoceni_kvality-13_12_2018.pdf&action=default
<https://www.slideshare.net/ipnkredo/tet-role-eskch-vysokch-kol-vzkumn-zprva-ipn-kredo>
<https://www.upol.cz/univerzita/hodnoceni-kvality/>
<https://www.asvsp.org/standardy/>
<https://www.csvs.cz/>
<https://union.upol.cz/o-projektu/>

Připravila Tatiana Matulayová

SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ V RUMUNSKU

V súčasnej dobe má Rumunsko spolu 49 verejných (štátnych) univerzít a 8 súkromných. Podľa údajov, ktoré ponúka Ranking Web of University (www.webometrics.info/en/Europe/), medzi päť najlepších vysokých škôl v Rumunsku patrí: Univerzita Babeşa-Bolyaia v Cluj-Napoca, Univerzita v Bukurešti, Univerzita Alexandru Ioan Cuza v Iaşi, Západná univerzita v Temešvári a Technická univerzita v Cluj-Napoca.

Kvalitatívna analýza oficiálnych prehlásení piatich hlavných univerzít, ktoré je možné nájsť online v ich Strategických plánoch 2016 – 2020, naznačuje, že aj keď v dokumentoch nie je konkrétne spomenutý koncept service learningu, všetky tieto vysoké školy prezentujú svoje poslanie a hodnoty v troch hlavných kategóriách: vzdelávanie, výskum a občianska angažovanosť. Hoci sa termín tretie poslanie v oficiálnych dokumentoch rumunských vysokých škôl nie vždy objavuje explicitne, jeho význam a charakteristiky sú vždy súčasťou ich poslania. Preto sa v poslaní odkazuje na triádu moderných akademických inštitúcií, t. j. pokročilý výskum, vzdelávanie a príprava študentov na súčasnú spoločnosť a na spoločensky zodpovednú budúcnosť (napr. Strategický plán Univerzity Babeşa-Bolyaia 2016 – 2020). V rovnakej línii identifikácie charakteristík koncepcie tretieho poslania a service learningu v oficiálnych inštitucionálnych dokumentoch rumunských vysokých škôl obsahuje Strategický plán Univerzity v Bukurešti prehlásenie, že jedným z poslání univerzity je občianska účasť v zmysle riešenia potrieb komunity a štátu a nachádzanie optimálnych riešení založených na znalostiach (Strategický plán Univerzity v Bukurešti 2016 – 2020). Toto konkrétne prehlásenie smerujúce k občianskej angažovanosti a k riešeniam potrieb komunity založeným na znalostiach je možné interpretovať ako priaznivý priestor pre plánovanie a zavádzanie service learningu na inštitucionálnej úrovni v rumunských vysokých školách.

Ďalším predpokladom na inštitucionálnu implementáciu service learningu v rumunských vysokých školách je národný legislatívny rámec podporujúci dobrovoľnícke aktivity študentov (v súlade s európskou legislatívou), ako aj zmluvy o spolupráci s partnermi z komunít s cieľom uľahčiť umiestnenie študentov počas terénnych vzdelávacích aktivít a stáží. Preto je každá univerzita prostredníctvom svojich katedier povzbudzovaná k tomu, aby nadviazala oficiálnu spoluprácu s komunitnými partnermi, a to buď v rámci vzdelávacích postupov (terénne vzdelávanie, školenie predškolských učiteľov), alebo v súvislosti s výskumnými projektmi (poznámka: každý rok Rumunský národný úrad pre financovanie výskumu a vývoj (www.uefiscdi.ro) vyhlasuje špecifické finančné výzvy, ktoré podporujú spoluprácu medzi univerzitami a komunitnými partnermi).

Formálne dobrovoľníctvo a komunitné programy koordinované študentskými organizáciami sa v Rumunsku začali objavovať relatívne nedávno, krátko po rumunskej revolúcii v roku 1989 (Rebeleanu & Nicoara, 2011). Rumunský národný zákon o dobrovoľníctve (zákon č. 195/2001, znovu publikovaný) vo svojej prvej podobe definuje dobrovoľníctvo ako „činnosť vo verejnom záujme, ktorú fyzická osoba slobodne vykonáva v prospech ostatných bez toho, aby získala nejakú finančnú odmenu“. Zákon o dobrovoľníctve v Rumunsku prešiel niekoľkými zmenami presadzovanými Európskym dohovorom o podpore nadnárodnej dlhodobej dobrovoľníckej služby pre mladých ľudí (2000), ktorú Rumunsko ratifikovalo v roku 2003 (Rebeleanu & Nicoara, 2011). Počet študentských organizácií propagujúcich dobrovoľníctvo v komunite v Rumunsku od roku 2000 rastie a niekoľko vysokých škôl začalo identifikovať možnosti prepojenia dobrovoľníckych programov študentov s obsahom kurikula a profesijnými kompetenciami spojenými s konkrétnymi kurzami (tieto zmeny sa vzťahujú na myšlienku pripravenosti na implementáciu service learningu; Rusu, Bencic, & Hodor, 2014). Vynikajúce príležitosti na výmenu osvedčených postupov v oblasti komunitne orientovaného dobrovoľníctva boli a sú ponúkané prostredníctvom programu *Mládež v akcii*, ktorý v Rumunsku riadi Národná agentúra

pre komunitné programy v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy (Rebeleanu & Nicoara, 2011). Od takmer svojich desiatich rokov majú študenti tiež príležitosti prísť do styku s konceptom service learningu prostredníctvom rôznych aktivít a programov organizovaných mimovládnyimi organizáciami v Rumunsku (napr. New Horizons Foundation) zameraných na občiansku angažovanosť mládeže a na potreby znevýhodnených komúnit v Rumunsku.

Pokiaľ ide o výskumné a inštitucionálne rozvojové projekty, ktoré sa výslovne zaoberajú konceptom service learningu v kontexte tretieho poslania univerzity, oficiálne dostupné informácie naznačujú povzbudivý trend týkajúci sa záujmu rumunskej akademickej obce o stratégiu service learning. V Rumunsku teda v súčasnej dobe prebiehajú dva medzinárodne projekty (Erasmus+ projekty), ktoré sa venujú téme service learningu vo vysokoškolskom vzdelávaní, a to: (1) Service learning vo vysokoškolskom vzdelávaní – podpora tretieho poslania univerzít a občianskej angažovanosti študentov (2017 – 2020) – konzorcium koordinuje Univerzita Mateja Bela na Slovensku a zahŕňa tieto európske vysoké školy: Univerzita Babes-Bolyai (Rumunsko), Univerzita Palackého (Česká republika), Univerzita v Rijeke (Chorvátsko), Dunajská univerzita v Kremse (Rakúsko) a Katolícka univerzita Eichstatt-Ingolstadt (Nemecko); (2) ZAPOJTE ŠTUDENTOV – Podpora sociálnej zodpovednosti študentov začlenením service learningu do študijných plánov vysokých škôl (2018 – 2021) – konzorcium koordinuje Technická univerzita v Bukurešti (Rumunsko); členovia konzorcia sú: Univerzita Porto (Portugalsko), Univerzita v Dubline (Írsko), Rímska univerzita „La Sapienza“ (Taliansko), Viedenská univerzita (Rakúsko) a Technická univerzita v Kaune (Litva).

Literatúra:

ENGAGE STUDENTS – Erasmus+ Project *Promoting social responsibility of students by embedding service learning within HEIs curricula* (2018 – 2021):

<https://www.fpce.up.pt/ciie/?q=en/content/engage-students-%E2%80%93-promoting-social-responsibility-students>

Ranking Web of University – accessed on the 31st of March, 2019.

<http://www.webometrics.info/en/Europe/Romania>

Rebeleanu, A. D. & Nicoara, P. C. (2011). Legislative Retrospect of Volunteering in Romania. *Scientific Annals of "A.I. Cuza" University, Iasi, Romania*, IV, 27-37.

<https://anale.fssp.uaic.ro/index.php/asas/article/viewFile/114/89>

Rusu, A. S., Bencic, A. & Hodor, T. (2014). Service-Learning programs for Romanian students – an analysis of international programs and ideas of implementation. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 142:154-161. Doi: 10.1016/j.sbspro.2014.07.632.

SLIHE Erasmus+ Project *Service learning in higher education – fostering the third mission of universities and civic engagement of students* (2017 – 2020): www.slihe.eu

Strategic Plan 2016-2020 of Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca, Romania – accessed on the 31st of March, 2019.

https://www.ubbcluj.ro/ro/despre/prezentare/files/strategii/plan_strategic_2016_2020.pdf

Strategic Plan 2016-2020 of University of Bucharest, Romania – accessed on the 31st of March, 2019.

<https://www.unibuc.ro/wp-content/uploads/sites/7/2017/08/Plan-Strategic-2016-2020.pdf>

Pripravila Alina Simona Rusu

SERVICE LEARNING VO VYSOKOŠKOLSKOM VZDELÁVANÍ NA SLOVENSKU

Hoci dôraz na tretie poslanie vysokých škôl je stanovený v rade európskych dokumentov a štúdií, v slovenskom vysokom školstve je tento termín takmer neznámy. T. Matulayová (2013), na základe analýzy strategických materiálov vzťahujúcich sa na vysokoškolské inštitúcie na Slovensku, uvádza, že pojem tretieho poslania alebo tretia rola vysokých škôl nie je výslovne použitý ani v jednom strategickom dokumente. Rovnako nie je spomínaná otázka „nových rolí“ alebo sociálna zodpovednosť vysokých škôl. Dôraz je však kladený na spoluprácu s priemyslom a súkromnou sférou. Poznanie a znalosti sú prednostne vnímané ako tovar; vzdelávanie a výskum ako služby. Slovenská republika pristúpila k prístupom, ktoré zdôrazňujú ekonomický rozmer terciárneho vzdelávania. Akademický kapitalizmus sa prejavuje vo všetkých aspektoch štátnej politiky terciárneho vzdelávania a vedy a výskumu – od organizácie a financovania cez meranie kvality a výsledkov až po navrhovanie budúceho vývoja. Predefinovanie poslania vysokých škôl bolo zdôraznené v Národnom programe rozvoja vzdelávania „Učiaci sa Slovensko“ (Národný program výchovy a vzdelávania „Učiaci sa Slovensko“) pripravený v roku 2017, ktorý definoval tretie poslanie vysokých škôl v samostatnej kapitole (Burjan, 2017). Dokument však nevstúpil do platnosti. Národný program pre rozvoj vzdelávania, schválený na Slovensku v roku 2018, medzi opatreniami pre vysokoškolské vzdelávanie uvádza implementáciu nástrojov na podporu realizácie tretieho poslania vysokých škôl, ale toto opatrenie nie je špecifikované.

Špecifikom rozvoja service learningu v slovenských podmienkach je jeho prepojenie so vzdelávaním pre dobrovoľníctvo a občiansku angažovanosť. V apríli 2018 bola ministerkou školstva, vedy, výskumu a športu prijatá Stratégia vzdelávania detí a mládeže pre dobrovoľníctvo na Slovensku (Konceptia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu). Stratégia je založená na strategických a koncepcných dokumentoch pripravovaných na národnej úrovni, na výskumných poznatkoch v oblasti dobrovoľníctva mládeže a na súčasnej praxi v tejto oblasti. Stratégia mládeže 2014 – 2020 na Slovensku venuje pozornosť rozvoju dobrovoľníctva mládeže. Jedným z opatrení definovaných v tejto stratégii je prepojenie dobrovoľníctva s formálnym vzdelávaním. Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 68/2012, bod C.15. a schválený Radou vlády Slovenskej republiky pre mimovládne neziskové organizácie uznesením č. 22/2013 zdôrazňuje a zdôvodňuje význam dobrovoľníctva, naliehavosť jeho podpory a potrebu vzdelávať dobrovoľníkov v rámci konceptu celoživotného vzdelávania.

V súlade s navrhovanými opatreniami programu bola úloha začlenená do Akčného plánu stratégie rozvoja občianskej spoločnosti na roky 2017 a 2018. Išlo o: pripraviť Stratégiu vzdelávania detí a mládeže pre dobrovoľníctvo. Dobrovoľníctvo považované za prierezovú tému a ponúkajúce priestor pre zážitkové učenie založené na reflexii skúseností by malo byť vedené pedagógmi k aktívnej účasti, proaktívnemu prístupu pri riešení spoločenských problémov, k pomoci ostatným prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít, ale tiež smerom k inkluzívnemu správaniu a prosociálnym postojom a hodnotám.

Rozvoj service learningu vo vysokoškolskom vzdelávaní na Slovensku začal na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) a je možné konštatovať, že UMB je lídrom v tejto oblasti na Slovensku, vykonáva výskum, rieši granty a publikuje doma i v zahraničí. Na iných miestach Slovenska sa len Prešovská univerzita v Prešove venuje service learningu a to len v rámci vzdelávania sociálnych pracovníkov; Katolícka univerzita v Ružomberku je v súčasnej dobe len v počiatočných fázach jeho

zavádzania. Existuje tiež niekoľko základných a stredných škôl, ktoré realizujú pilotné projekty v oblasti service learningu (mnohé v spolupráci s Dobrovoľníckym centrom v Banskej Bystrici a UMB).

UMB pracuje na rozvoji dobrovoľníckych študentských aktivít od roku 1998, najmä v spolupráci s Regionálnym dobrovoľníckym centrom v Banskej Bystrici. UMB poskytuje service learning od roku 2005. Realizovala ho jedna vyučujúca (v súčasnosti koordinátorka service learningu na UMB) v rámci predmetu *tretí sektor a neziskové organizácie vo vzdelávaní budúcich sociálnych pracovníkov*. Od roku 2013 beží projekt *Rozvoj inovatívnych foriem vzdelávania na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici*, ktorý slúži ako nástroj pre kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj service learningu na UMB. Na základe posúdenia potrieb študentov sme od akademického roku 2013/2014 aplikovali service learningové vzdelávanie v rámci dvojsemestrálneho voliteľného univerzitného predmetu *service learning 1* a *service learning 2*, ktorý bol vedený interdisciplinárnym tímom 10 učiteľov z rôznych katedier. V roku 2016 sa UMB zapojila do medzinárodného programu pod záštitou CLAYSS (Latinskoamerického centra pre implementáciu service learningu), ktorý podporuje rozvoj service learningu na univerzitách. Viac než 30 učiteľov z UMB bolo zaškolených v oblasti implementácie service learningu prostredníctvom on-line kurzov ponúkaných CLAYSS. Súčasne bola vytvorená platforma pre výmenu informácií a skúseností v odbore. V roku 2017 bol service learning oficiálne potvrdený rektorom univerzity ako spôsob, ktorým môže univerzita naplniť svoje tretie poslanie. V akademickom roku 2018/2019 zahŕňalo viac než 15 predmetov na UMB pedagogiku service learningu a 17 učiteľov bolo zapojených do jeho implementácie. Predmety sú súčasťou rôznych študijných programov na rôznych fakultách, najmä: sociálna práca, pedagogika, sociálna pedagogika, vzdelávanie pedagógov v rôznych oblastiach, ekonómia. Od roku 2013 sa viac než 400 študentov podieľalo na service learningových projektoch v spolupráci s rôznymi komunitnými partnermi (školy, komunitné centrá, obec, mimovládne organizácie, zariadenia sociálnych služieb, komunitné nadácie...). Na úrovni katedry, fakulty či univerzity neexistuje žiadny administratívny alebo podporný personál, ktorý by učiteľom pomáhal v administratívnych záležitostiach.

Zapojenie učiteľov nie je súčasťou ich hodnotenia; nemajú z toho žiadne zvláštne výhody ani finančnú motiváciu. Zapojenie do service learningovej výučby alebo akejkoľvek komunitnej činnosti nie je súčasťou pravidelného hodnotenia učiteľov. V roku 2018 bol na UMB zriadený Fond na podporu študentských service learningových projektov. Študenti dostali prvýkrát možnosť získať finančnú podporu na realizáciu projektu z univerzitných zdrojov. Dôležitým štrukturálnym problémom je implementácia tretieho poslania univerzity a výučby založenej na service learningu do univerzitných osnov. Prvé kroky v procese sa nám podarilo dokončiť. Najväčšou výzvou nie je ani tak formálna zmena, ale mentálna zmena, čo je dlhodobý a náročný proces.

Špecifikom rozvoja service learningu v slovenských podmienkach je jeho prepojenie so vzdelávaním pre dobrovoľníctvo a občianskou angažovanosťou. UMB sa aktívne zapája do siete service learningu v strednej a východnej Európe.

Pripravila Alžbeta Brozmanová Gregorová

SERVICE LEARNING AN HOCHSCHULEN IN DEUTSCHLAND

Noch bevor Service Learning im Jahr 2003 in Mannheim erstmals an einer deutschen Universität umgesetzt wurde, hatte die Freudenberg-Stiftung das Format aus den USA in einem bundesweiten Pilotversuch 2001 an deutsche Schulen gebracht. Man erhoffte sich von Service Learning einen Beitrag zur Stärkung einer demokratischen Kultur in Stadt und Gemeinde. Nach erfolgreicher Evaluation (Sliwka 2002) gewann das Format immer mehr Unterstützer wie beispielsweise den Deutschen Caritas-Verband, die Mercator-Stiftung, die Deutsche Kinder- und Jugendstiftung sowie die Kultusministerien in Baden-Württemberg und Sachsen-Anhalt.

2003 setzte Prof. Dr. Manfred Hofer, der das Lehrkonzept bei einem Aufenthalt in den USA kennengelernt hatte, mit seinem Team Service Learning in verschiedenen Lehrveranstaltungen um. Das Projekt „Studierende übernehmen Verantwortung“ von Prof. Hofer und der studentischen Initiative CampusAktiv wurde 2007 mit dem ersten Preis der Jimmy und Rosalynn Carter Stiftung ausgezeichnet.

Eine weitere Initiative ging mit Unterstützung durch die Robert Bosch Stiftung von einer zivilgesellschaftlichen Organisation, der gemeinnützigen Freiwilligenagentur „mehrwert“ aus. Mit dem dort entwickelten Programm „Do it!“ wurden von 2007 bis 2013 deutschlandweit rund 20 Hochschulen bei der Einführung von Service Learning-Angeboten beraten, begleitet und unterstützt. An einigen Hochschulen wurden im Anschluss Service Learning durch Koordinierungsstellen und Service-Zentren strukturell verankert. Die Pionierarbeit an der Universität Mannheim inspirierte z. B. die Gründung von „Uniaktiv“ an der Universität Duisburg-Essen. Die hochschulweite Einrichtung bietet Unterstützung, Begleitung und Beratung bei bestehenden Service Learning-Angeboten und bei der Initiierung und Erarbeitung neuer Angebote.

2009 gründete sich unter dem Titel „Bildung durch Verantwortung“ ein Netzwerk von über 30 Hochschulen, die das zivilgesellschaftliche Engagement von Studierenden, Lehrenden und anderen Hochschulangehörigen stärken wollen und die „Ermutigung und Befähigung zu persönlicher und gesellschaftlicher Verantwortungsübernahme als wesentlichen Bildungsauftrag“ sehen (www.bildung-durch-verantwortung.de). Die in dem Netzwerk zusammengeschlossenen Hochschulen ermöglichen ihren Studierenden auf verschiedene Weise, über ihr fachliches Lernen hinaus gesellschaftlich verantwortlich zu handeln, und bieten dafür unter anderem passende Service-Learning-Projekte an. Diese Angebote sind nahezu allen Studiengängen möglich. In einer Publikationsreihe des Netzwerks wurden verschiedene Handreichungen zu Service Learning veröffentlicht. Im Frühjahr 2015 hat sich das Hochschulnetzwerk als Verein gegründet.

Mit dem Wettbewerb „Mehr als Forschung und Lehre! Hochschulen in der Gesellschaft“ förderten auch der Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft und die Stiftung Mercator von 2011 bis 2013 sechs deutsche Hochschulen und Universitäten, die mit neuen Ansätzen Verantwortung für das Gemeinwesen übernehmen.

Im Rahmen des BMFSFJ-geförderten Verbundprojekts „Potenzialförderung für Lernen durch bürgerschaftliches Engagement und gesellschaftliche Verantwortung an Hochschulen“ wurde von 2012 bis 2015 die Online-Community Campus vor Ort aufgebaut. Sie hatte das Ziel, Hochschule und Zivilgesellschaft einander näher zu bringen und die Verbindung von akademischer Lehre und zivilgesellschaftlichem Engagement zu fördern. Außerdem wollte die Online-Community den

Austausch fördern, die vielfältigen Aktivitäten in der deutschen Hochschullandschaft sichtbar machen sowie Erfolgsmuster für gute Praxis generieren.

Die unterschiedlichen Erfahrungen mit Service Learning an Hochschulen und Partnerorganisationen zusammenzutragen und diese beiden „Welten“ stärker miteinander in Verbindung zu bringen und miteinander zu vernetzen, war auch ein Ziel des Förderprogramms „Campus und Gemeinwesen“, das vom Stifterverband für die deutsche Wissenschaft im Jahr 2014 ausgeschrieben wurde. Die aus diesem Projekt resultierenden Handlungsempfehlungen wurden auf der Website (www.campus-und-gemeinwesen.de) zusammengetragen.

Service Learning ist auch in den digitalen Medien ein Thema. Bei der Virtuellen Hochschule Bayern (vhb) gibt es seit 2012 ein Online-Kursangebot zum Thema „Service Learning – Soziales Lernen in Schule, Hochschule und Weiterbildung“. Es wurde von den Universitäten Augsburg und Erlangen-Nürnberg entwickelt und kann von Studierenden aller bayerischen Hochschulen absolviert werden. Die Verbindung von Service Learning und offenen Bildungsmaterialien – Open Educational Resources (OER) – wurde 2017 in dem Projekt „civicOER“ erprobt: Die Erstellung und der Gebrauch von OER soll hier das gesellschaftliche Engagement insbesondere von Studierenden unterstützen.

Wenn man die Ausschreibungen zu aktuellen Förderprogrammen seitens der Bildungsministerien studiert, zeigt sich ein eindeutiger Trend, die Zusammenarbeit zwischen Hochschulen und der sogenannten Zivilgesellschaft zu fördern. Programme wie „Campus und Gemeinwesen“ des Stifterverbands der Deutschen Wissenschaft oder „Qualitätspakt Lehre“, „Qualitätsoffensive Lehrerbildung“ und „Innovative Hochschule“ des Bundesministeriums für Bildung und Forschung haben immer auch Service Learning im Blick.

Trotzdem zeigen die Erfahrungen, dass diese innovativen Formen der Zusammenarbeit zwischen Hochschulen und zivilgesellschaftlichen Organisationen an vielen Universitäten nach wie vor auf Skepsis stoßen und sich die Befürworter von Service-Learning-Formaten immer noch in der Minderheit befinden.

Autorin Claudia Leitzmann

Sliwka, A. (2002): *Service Lernen an Schulen in Deutschland. Abschlussbericht des Pilotprojekts 2002*. Weinheim: Freudenberg Stiftung.

Názov: Tréning pre vysokoškolských učiteľov a učiteľky o stratégii service learning. Príručka pre školiteľov a školiteľky.

Editorka:

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

Autorský kolektív:

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Tatiana Matulayová, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Lenka Tkadlčíková, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Vojtech Vodsedalek, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Alina Simona Rusu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Carmen Costea-Bărluțiu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Attila Pausits, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Florian Reisky, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Bojana Čulum Ilić, Univerzita v Rijeke, Chorvátsko
Lara Jelenc, Univerzita v Rijeke, Chorvátsko
Thomas Sporer, Katolícka univerzita Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko
Isabel Husterer, Katolícka univerzita Eichstätt-Ingolstadt, Nemecko
Mária Murray Svidroňová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Martina Kubealaková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Zuzana Bariaková, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Jana Šolcová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Lívia Nemcová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Zuzana Heinzová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko
Lenka Rovňanová, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

Recenzovali:

Luz Avruj, CLAYSS, Argentína
Mihai Bogdan Iovu, Univerzita Babeşa-Bolyaia, Rumunsko
Zlatica Dorková, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika
Candelaria Ferrara, CLAYSS, Argentína
Filiz Keser, Dunajská univerzita v Kremse, Rakúsko
Nives Mikelic Preradovic, Univerzita v Záhrebe, Chorvátsko
Michaela Skyba, Prešovská univerzita v Prešove, Slovensko

Návrh obálky: Michal Bartko

Jazyková korektúra: Martina Kubealaková

Formát publikácie: A4
Rozsah: 69 strán
Rok vydania: 2019
Vydanie: prvé
Vydavateľ: Belianum – Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Pedagogická fakulta

ISBN 978-80-557-1596-4